

LUBOMÍR HORNÍK

ŠIESTA NÁBOJNICA

 PROSPECT

Príbeh
spravodajského dôstojníka
z druhej svetovej vojny

ĽUBOMÍR HORNÍK

ŠIESTA NÁBOJNICA

Príbeh spravodajského dôstojníka
z druhej svetovej vojny

Príbeh
spravodajského
dôstojníka
z druhej
svetovej
vojny

LUBOMÍR HORNÍK

ŠIESTA NÁBOJNICA

PERFEKT

Text © Ľubomír Horník
Design © Pavol Janoško
Cover Design © Pavel Čisárik
Slovak edition © Perfekt 2015

Šiesta nábojnica

Autor textu: Ľubomír Horník

Jazyková redaktorka: Petra Hamzová
Grafická úprava a zalomenie: Pavol Janoško, DTP Perfekt
Obálka: Pavel Čisárik

Vydal Perfekt, a. s., Karpatská 7, 811 05 Bratislava,
ako svoju 712. publikáciu.
Rok vydania 2015
Prvé vydanie

Tlač: Finidr, s. r. o., Český Těšín

Knihu si môžete objednať vo vydavateľstve PERFEKT, Karpatská 7,
811 05 Bratislava 1, fax: 02/52 49 97 88, e-mail: odbyt@perfekt.sk
alebo kúpiť na rovnakej adrese v Kníhkupectve Vojtecha Zamarovského,
alebo na www.perfekt.sk s 30 % zľavou.

Elektronickú verziu tejto knihy si môžete kúpiť na portáloch www.martinus.sk,
www.dibuk.sk, www.datart.sk a www.prestigio.sk.

ISBN 978-80-8046-714-2

www.perfekt.sk

V skutočnosti to, čo sa nazýva osudom, nie je nič iné ako závislosť človeka od skutkov a myšlienok iných ľudí, o ktorých nemusíme mať ani poňatia. Tieto myšlienky a skutky sa splietajú do zamotaného kľbka životných okolností a nepriamo utvárajú náš život...

neznámy autor

Prológ

Všetky vojnové operácie, deje a rozhodnutia sa počas druhej svetovej vojny stali tak, ako sú uvedené v tejto knihe. Iba okolnosti a ľudské príbehy sa mohli stať tak, ako o nich píšem.

Hlas, ktorý sa ozval v slúchadle telefónu, patrilo staršiemu mužovi. Bol rozhodný a pevný, ale súčasne som v ňom cítil ostýchavosť. Ponúkal mi svoj príbeh a prekvapil ma, lebo som nechápal, prečo práve mne. Pracoval som ako redaktor v Slovenskej televízii a nemal som čas ani chuť spisovať dajaké príbehy, chodiť k niekomu a počúvať jeho nostalgické spomienky. Nenápadne naliehal a odvolával sa na môjho dávneho priateľa.

Nuž ale ťažko sa dokumentaristovi odmietajú takéto ponuky a napokon som ani ja neodolal. O pár dní som zazvonil pri dverách na druhom poschodí v pochmúrnom bratislavskom nájomnom dome.

Otvoril mi statný šedivý muž, možno trochu vyšší odo mňa, s hustou sivou hrivou. Na tvári mu pohrával rozpačitý úsmev plný očakávania a priznám sa, že aj keď som ešte poriadne nevedel, o koho ide, cítil som voči nemu určitý rešpekt. Ako mi neskôr povedal, blížil sa k sedemdesiatke, ale jeho vzhľad, vytrénovaná postava a čulý pohľad sivomodrých očí zďaleka jeho vek nereprezentovali.

„Stále ešte cvičím. Ráno aj večer.“ Povedal akoby na ilustráciu k tomu veku. Posadil ma za stolík k oknu s výhľadom na pustý mestský dvor uzavretý meštianskymi domami s dvomi starými gaštanmi. Na stolíku ležali tri zošity, husto popísané drobným úhladným písmom.

„Tu sú moje poznámky a spomienky...“ povedal a prešiel silnou dlaňou po ošúchanom obale. „Môj príbeh z druhej svetovej vojny by dnes asi neprešiel,“ a začal rozprávať...

Čo s tým, položil som si rečnícku otázku, keď som doma držal ohmataný obal písanky, ktorú mi pán Schirmman požičal. Aj som si odpovedal – možno, niekedy, neskôr...

Ten čas prišiel po rokoch, raz večer, keď som už nebol taký zaneprázdnený a narazil som na starý zošit. Dal som sa do čítania a prsty ma zasvrbeli. Veď by bola škoda nechať takýto bohatý príbeh zahynúť v zásuvke...

autor

1

Na východ!

KOLOSIVKA január 1943

Leiderman

„Najlepšie bude, pán nadporučík, keď sa porozprávame v pokoji a s cigaretou, ak chcete!“

SS-sturmbannführer Horst Leiderman si prehodil nohu cez nohu a skúmavo sa zahľadel na Schirmmana. Tvrdosť, ktorou pôsobila jeho hranatá, tmná tvár, neveštila nič príjemné. Občas si plesol rukavicami po sárach vyleštených čižiem, keď chcel zdôrazniť význam svojich slov, alebo naznačiť represiu, ktorá po nich bude nasledovať. Čierna uniforma však vzbudzovala rešpekt sama o sebe. Lebka, skrížené kosti a orlica s hákovým krížom dávali dostatočne zrozumiteľne najavo, čo sa protivníkovi môže stať.

„Začneme ešte raz. Vaše meno a zaradenie!“

V miestnosti bolo príjemne teplo, aj keď vonku treštal mráz. Podchvíľou vchádzal službukonajúci a prikladal polená do veľkej pece v rohu vedľa dverí. Samotná miestnosť nepôsobila príliš útulne. Pravdepodobne bola úradovňou nejakého funkcionára miestneho sovietskeho aparátu a možno tu niekto predtým býval – trochu to naznačoval aj starý nábytok. Ale už to nebol život tejto chyže. Už tu nevoňal čerstvý chlieb a čaj a na ošúchanom príborníku neležali hlinené misky a riady, na klinci neviseli drevené lyžice. Nad dverami svietilo okienko zachovalého bieleho náteru, kde predtým visela rodinná ikona. Ostatný nábytok Nemci zväčša vyhodili, spálili

a nechali len to najpotrebnejšie. Ako miestnosť veliteľa splňala požiadavky na riadenie einsatzkomanda, aj na vypočúvanie.

„Nadporučík Schirmman, 102. pluk Zaistovacej divízie slovenskej armády.“

„Slovenskej armády...“ zadumane zamrmlal Leiderman. „Otázka je, či nepracujete aj pre niekoho iného!“

Leiderman rozprával po slovensky, aj keď s chybami, ale celkom zrozumiteľne. „Schirmman nie je slovenské meno?“

„Môj otec je Nemec,“ odpovedal Juraj a zadíval sa do okna. Mráz vytvoril na skle obdivuhodné ornamenty. Odrazu mu bolo clivo po otcovom prísnom pohľade, v ktorom sa starostlivo ukrývala jeho otcovská láska, po jeho útočisku pivnici s čistými sudmi výborných vín, vždy čistými pohármi a pedantne umytým a uloženým náradím, po láskavej matke a jej mäkkom pohladení, po Gerde – jeho živej encyklopédii umení. Ktovie, či si už niekoho našla...

„Ja som sa tiež narodil na Slovensku, v Teutschendorfe. Keď som mal desať rokov, naši sa presťahovali späť do Veľkej nemeckej ríše, do Freisingu na strýkovu farmu. Národ volá a vyžaduje vašu vernosť! Aj vy by ste mali na to myslieť!“

Leiderman hovoril akoby pre seba, nehľadiac na stojaceho Juraja. Možno sa v jeho pohľade mihlo čosi ako spomienka, možno zavoňalo ihličie z lesov Kremnických vrchov, možno záblesk spolupatričnosti z horských baníckych chalúp nemeckých osadníkov, možno. Ale Juraj viac cítil tvrdosť rudy, ktorú dolovali Leidermanovi predkovia. A tá ruda vykresala esesáka Leidermana a zanechala na ňom svoje nezmazateľné stopy.

„Tak si sadnite a povedzte mi čosi o vašom zaradení. Myslím, že ste neboli veľmi presný!“

„Som príslušníkom prieskumnej čaty!“

„No vidíte, aké je to ľahké! Akým spôsobom udržiavate kontakt s ukrajinskými banditami?“

„Nemám žiadny kontakt s partizánmi, Herr sturmbannführer!“

„Netárajte hlúposti! Podpálili ste sklad benzínu, vyhodili do vzduchu sklad munície – očividne tam žiadni partizáni neboli, ale strážili tam vaši vojaci!“

„Som len veliteľom strážneho oddielu! Samého ma dosť prekvapilo, ako sa tam mohli partizáni dostať! Aj minule sa stalo, že zápalné fľaše zhodili z lietadla!“

„Pán nadporučík – na rozprávky som príliš skúsený. Ak z vás nedostanem pravdu ja, máme aj iné prostriedky. Predpokladám, že viete aké!“

Rukavice plesli o sáru čižmy.

„Nemám vám už viac čo povedať, nič viac neviem – okamžite som vyhlásil poplach a dedinčanov sme vyhnali z dediny!“

„To vôbec nebolo také potrebné – nebola by ich škoda! Nuž tak, ako je to s tým vašim spojením?“ Leiderman sa naklonil dopredu, akoby sa snažil objaviť pravdu v Jurajovej tvári, v jeho očiach a nie v jeho ústach.

Nadporučík však mlčal. Pokladal za zbytočné opakovať, čo už raz povedal, a tak mlčal. Stále nepociťoval blížiac sa nebezpečenstvo. Ešte stále bol zvyknutý nepovažovať čierne uniformy za symbol smrti, ale bral ich ako rovnošaty spolubojovníkov – veď spolu s čiernymi uniformami pochodovali proti spoločnému nepriateľovi. A tým, že sa s nimi vedel dohovoriť ich jazykom, spadli obavy a strach, ktoré mali okupované národy.

Ešte netušil skrytú hrozbu v Leidermanovej tvári a jeho plieskajúcich rukavičkách. Nemal strach, ani nevedel prečo. Netušil, čo príde.

Leiderman však považoval jeho mlčanie za určitú formu priznania.

„Tento prípad musím vyriešiť. Ak neprehovoríte, zajtra vás popravíme!“ Pleskot kože o kožu zaznel ako výstrel. Leiderman to povedal akoby mimochodom a podišiel k dverám.

Čo to je „popraviť“ – uvažoval Juraj. Mohol by ma dať popraviť dôstojník spriatelenej armády? Veď nespolupracujem s nikým!

Leiderman povedal niečo službe a o chvíľu do miestnosti vošiel esesák veľký ako skriňa. Bez výstrahy Jurajovi jednu tresol a nadporučík sa omráčený zviezol na zem. Zápasník ho rukami, ktoré pripomínali chápdlá, schmatol ako handrového panáka a odviekol do prázdneho skladu v suteréne.

BRATISLAVA február 1942

Schirmman

Gaston si prehodil športový vak cez plece a zakýval smerom k oknu nad vchodom do štábnej budovy. Chvíľu sa pozeral na miesto, kde tušil

priateľov pohľad a potom sa pridala k Modrákovi. Modrák vliekol okrem vojenského plecniaka plnú kabelu a Schirmman by sa stavil s hocikým, že ju mal napchatú zvyškami menáže. Nadelil mu ju Mazánek včera pri poslednej spoločnej večeri, krátko po tom, ako Modrák zhltal rozlúčkový rezeň a zemiakovú kašu.

Nadporučík nechal ruku chvíľu vo vzduchu. Dvojica zmizla za rohom a on si predstavoval, ako sa s nimi o pár týždňov opäť stretne.

14. februára 1942 Vojenská akadémia v Bratislave vyradila svojich prvých absolventov a vzorní vojaci dostali dva týždne dovolenky, aby sa rozlúčili s rodinami. V máji, po krátkej mobilizačnej príprave, mal byť pripravený ďalší kontingent slovenských vojakov na východný front.

Juraj to nebral tragicky, ale ani sa netešil. Po troch rokoch si zvykol na vojenský život a pokladal ho ako svoje zamestnanie. Erár, skromná strava, zbrane a výcvik sa stali jeho každodennou činnosťou. Spolužiakov bral celkom nezúčastnene, keď sa dalo, pomohol, ale nikdy nie za každú cenu. Veľa priateľov nemal. Len s dvoma si rozumel trochu viac: najviac s Gastonom, štíhlym, šlachovitým mladíkom od Zvolena, trampom a spevákom, gitaristom, neúnavným a vytrvalým športovcom, dobrým strelcom a šikovným prieskumníkom. Vždy s ním súperil, ale z pretekov mali väčšinou zábavu – sily boli zvyčajne vyrovnané.

Modrák bol z iného cesta – nepretekala a nesúťažila. Robil vždy, čo bolo potrebné, splnil všetky povinnosti bez zvyšku a tiež patril medzi najlepších. Postavou bol trochu zavalitejší, pretože vždy a všade rád jedol, ale na cvičisku to vôbec nebolo poznať – bol rýchly a obratný ako hociktorý zo spolužiakov. Medzi dvoch kamarátov zapadol vtedy, keď sa ho Schirmman zastal pri akomsi incidente s nesprátníkmi z tankovej jednotky. Domov ho čakala najdlhšia cesta, lebo vyrástol v Košiciach. Mesto patrilo po Viedenskej arbitráži Maďarsku, ale Modrák nebol Maďar. Pokiaľ si Juraj pamätal, otec pochádzal spod Tatier a mama zo Starej Ľubovne. Modrák si vlastne maďarské „občianstvo“ ani neužil. Na vojenskú akadémiu ho prijali v tridsiatom deviatom a domov často nechodil.

Na dvore školy šumelo, cvakali čižmy aj cvičné baganče, ruch sa odrážal od múrov zomknutých okolo dvora. Priestranstvu kraľoval obrovský starý pagaštan a niektorí poeti vpravali, že keď skončí škola aj strom vyschne. Zatiaľ sa však na túto smutnú etapu nechystal a láskavo tienil vchod do štábnej budovy – pravda, v inom ročnom období. Teraz bol február a starý pagaštan vystieral k oblohe holé ramená.

Zo štábnej budovy bolo vidieť až k bráne a k prístavku so strážnicou. Dnes bol deň trochu slávnostný a nezvyčajný – dvor ožil ďalšími frekvenciami s vojenskými batohmi, medzi nimi sa plietli iní v cvičných uniformách, do toho svietilo studené slnko a zo všetkých tých postavičiek stúpali obláčiky pary, ako vojaci dýchali. Cítil, ako do neho preniká sviatočná atmosféra. Sledoval to prelínanie špinavozelených, kaki a tmavých civilných šiat z obloka na prvom poschodí. Oblečený v novom, tmavohnedom obleku sa cítil nesvoj, od civilu si už odvykol. Napokon, pravdepodobne ho dlho nosiť nebude. Čoskoro ho čaká expedičný vlak s cieľom kdesi na sovietskom východe.

Kráčal po opustenej chodbe, ozvena hlasných hovorov, povelov a kriku slobodníkov postupne zanikala. Väčšina absolventov však zostávala v škole – budú sa pripravovať na transport a cvičiť.

Juraj nasával kasárenský mix – zápach krému na topánky, maziva na zbrane, spotených tiel a zatuchnutých uniforiem, pomiešaný so závanom pripravovaného obeda a celá tá zmes vytvárala pocit cudzieho domova. Bolo mu príjemne a do skutočného domova sa neponáhľal. Armáda bola pre neho druhou matkou, objímajúcou ho disciplínou, poriadkom a oduševnením stáť v prvom rade pri obrane... ideálov? Vlasti? Samého seba?

Z kasární to nemal ďaleko domov – len kúsok nad železničnou stanicou. Ale akosi sa mu nechcelo.

Na Vojenskú akadémiu v Banskej Bystrici ho prijali pred pár rokmi, presnejšie 15. novembra 1939. Napriek otcovmu odporu a matkinmu smútku odcestoval, ani sa poriadne nerozlúčil. Ťahalo ho k armáde, k zbraniam, stratégii boja, organizovaniu. Otec mu hovoril, že výcvik v armáde je vedomé plytvanie energie, ale Juraj s ním nesúhlasil. Bol presvedčený, že plytvaním je vedomá nečestnosť a pokrytectvo, politika, modlárstvo, kšeftovanie s kadečím – a to je aj hriech. Ľudia s vynaložením značného úsilia sú ochotní predstierať, že veria lžiam toho druhého, aby si mohli dokázať, že ich vlastné lži sú pravda. Konfrontoval svoje predstavy s realitou. Jeho doterajší pohľad na armádu bol skôr pohľadom vojaka ako dôstojníka, pri svojej neskúsenosti veril v jej čestnosť, priamosť, systém a racionálne využitie údernej sily. Príliš sa nezamýšľal nad účelom použitia armády. Veril len v jej obranný charakter – veď preto štáty budovali svoje vojsko – či nie? Zmätok v jeho predstavách vyvolala Hitlerova agresia smerujúca do Poľska, rozpad Československa a okupácia Čiech. Hitler použil armádu ako kladivo, ktorým chce vykovať z národov silné

zbrane v rukách nemeckých veliteľov. Nebola to príjemná predstava, ale hlbšie nemecké ciele mu boli ešte neznáme. V armáde nehľadal len pravdu, ale aj uspokojenie a naplnenie svojich túžob. Schirmman bral vojencinu ako športovec športujúci pre uspokojenie svojho tela, posilu ducha. Zvyšoval svoju silu, výkon, ale aj odborné znalosti a umenie viesť boj fair play. Chcel sa priblížiť k dokonalosti. Veril v čestnosť a v odvahu. Práve to ho ťahalo do armády.

Prihlásil sa k letectvu, lebo lietadlá boli jeho láskou. Nová slovenská armáda však nemala dostatok modernej techniky. Škola používala len Aviu B. 534/4, ktorú nedopatrením „zabudli“ českí vojenský letci, keď museli po rozpade Československa, v marci 1939 odísť do Čiech. Mala neustále nejaké poruchy a pri lietaní išlo o život. Súčasťou leteckého parku bola aj stíhačka Avia B. 534, ktorá bola opakom svojej kolegyne. Akoby zázrakom prežila ťaženie slovenskej armády do Poľska a napriek svojmu „nežnému“ vzhľadu bola hotovým nezmarom. Až v poslednom roku sa objavili v škole dva nové Messerschmitty Bf 109 a dva cvičné letúny Arado Ar 96B-2.

Koncom septembra 1941 sa akadémia presťahovala do Bratislavy, kde o niekoľko mesiacov vyradila prvých vyškolených slovenských dôstojníkov. Ešte v banskobystrickom pôsobisku, keď mali prváci začiatok výcviku za sebou, začal major Kubáň robiť nábor do nového útvaru parašutistov-prieskumníkov. Ponúkal študentom všestranný výcvik a univerzálnu vojenskú kvalifikáciu.

Gregor Kubáň, pružný, štíhly chlapík s vypracovanými svalmi, brúsil desať rokov po svete ako príslušník francúzskej cudzineckej légie. Keďže ani dlhá doba neudusila jeho vlastenecké cítenie, rozhodol sa odovzdať všetko, čo vedel, študentom vojenskej školy. Bol to drsný chlapík. Mal opálenú tvár, ostrý nos a pichľavé oči. Jeho hlas znel energicky a autoritatívne. Guľatá hlava mu pevne sedela na silnom krku ako boxerovi. Mal výraz muža, ktorý sa tvrdo opiera o zem, aby mu neubehla, neunikla. Vráska na ľavej strane nosa ku kútiku úst bola aspoň tri krát hlbšia ako rovnaká vráska na strane pravej a vzbudzovala dojem, že sa chystá k sardonickému úsmevu, k unavenému plaču alebo vyzývavému úškľabku. Nikto netušil, čo sa z toho repertoáru možností objaví. Ani sa nedočkal, lebo major Kubáň nič z toho neurobil. V jeho tvári ošľahanej životom v cudzích, orientálnych krajinách sa odrážal aj akýsi súcít, uznanlivosť a priateľstvo, ktoré kontrastovalo s jeho odmeraným a prísny správaním.

Svojich zverencov často prekvapoval silou, odolnosťou a vytrvalosťou, aj keď už bol v zrelom veku. Juraja zaujal a neskôr si uvedomil, že to nebola len jeho fyzická a vojenská zdatnosť, ale hlavne ľudskosť, ktorú len málokedy pocítil u dôstojníkov.

Začal u majora drieť. Kurz sebaobrany a boj s rozličnými studenými zbraňami, strelba z revolverov, samopalov a z pušiek, v pohybe, v rozličných polohách a z rôznych zbraní, ovládanie rozličných dopravných prostriedkov a hlavne telesná zdatnosť a výdrž. Doplnkový šport bol box.

Najskôr zverenci trénovali pozorovateľské schopnosti. „Nielen pozeráť – vy musíte aj vidieť!“ hovorieval major a rozhodil po stole rozličné predmety. Po krátkej chvíli ich prikryl a vojaci museli vymenovať predmety, ktoré si zapamätali. Napodobňoval rozličné zvuky a museli uhádnuť nielen ich zdroj, ale aj poradie, v akom nasledovali. Dôraz kládol aj na znalosť vzdialenosti výstrelu podľa záblesku. Len čo bolo vidieť záblesk, vojak začal počítat sekundy. Výsledok vynásobil tristoštyridsiatimi, a tak zistil, z akej vzdialenosti sa strieľalo. Dôležité bolo rozpoznať vzdialenosť zvukov – ľudskú reč je počuť do sto metrov, tichú vravu na deväťdesiat metrov, rozkazy a krik do tisíc metrov. Šepkanie do šesťdesiat metrov, kašľanie do štyridsať metrov, kroky do tridsať metrov, plazenie sa do šesnať metrov a vrčanie naštartovaného motora do tristo až šesťsto metrov.

Abiturienti chodili často lietať do Banskej Bystrice a na letisko do Vajnor, kde mali aj paradesantný výcvik. Juraj bral celú školu ako športovú disciplínu, a keďže bol športovec telom i dušou, dosahoval výborné výsledky.

Dnes sa však všetko skončilo. Doba hry na vojakov, nezáväzných potýčok, behania po „buzerplaci“ a „opičej dráhe“ sa končila. Za kasárenskou bránou čakal nemilosrdný svet, vojna a utrpenie.

To si frekventanti ešte neuvedomovali.

Anna Schirmmanová stála pri okne a hľadela na koľajnice bežiacie za roh, na strmú cestu, ktorá viedla z Jaskového radu k ich domu, na betónový plot a hlasno dýchajúce rušne.

Starý vinohradnícky dom sa vypínal v prudkom svahu, skraja na Vidlicovej ulici. Bola postrachom pohoničov, lebo kone sa namordovali do kopca a dolu mali čo hamovať. Ale domorodci si už zvykli, lebo vedeli, že za úsilím zdolať kopec je krásny výhľad skoro na celú Bratislavu. Dom, čerstvo natretý na zeleno, sa pozeral do ulice dvoma oknami s vyšívanými závesmi, a preto bol pohľad na neho vždy veselý.

Anna vyzerala cez čisté okná na scenériu poprášenu skúpym snehom, akoby ju videla po prvý raz. Štíhla štyridsiatnička s úsmevom na tvári, ktorý sa strácal len výnimočne, keď ju niečo trápilo, vždy v čistej kuchyni a s plnými hrncami na sporáku, bola dnes plná nepokoja.

Aj Hlavná železničná stanica bzučala akýmsi vzrušením – železničiar cengal na kolesá vagónov, náhradná lokomotíva uháňajúca z depa hlasno hvízdala a preplnený perón č. 1 mrmlal stovkami hlasov. Ľudia podupkávali a očakávali rýchlik z protektorátu. Ako vždy mal meškanie.

Anna v domácej zástere, čakala. Jej tvár bola napätá – pravda, krásna ako tvár všetkých matiek. No Anna nepredvádzala nikdy svoju prostú, prirodzenú veľkosť, vyvierajúcu z jej srdca, ktorá akoby patrila k jej urodzenosti a skromnosti. Ľudí mala rada a každému chcela neustále pomáhať, čo sa zas málokedy páčilo Albertovi.

Juraj oznámil, že príde na dovolenku a ona sa ho nevedela dočkať.

Viac zacítila ako počula, že za ňou niekto stojí. Pomaly sa otočila, aby zachytila úsmev na tvári pevného a štíhleho mladého muža. Na prvý pohľad nebolo na mladej tvári nič nezvyčajné – pravidelné črty, ktoré mal po otcovi, ju robili príťažlivou a po niekoľkých rokoch vojenského výcviku, v pohode aj nepohode, pripomínala ošľahanú tvár kapitána morského škuneru. Živé oči svojím bledomodrým leskom robili dojem zasneného romantika, ale nebolo to tak – mladík vedel racionálne premýšľať a rýchlo sa rozhodovať – to bolo ovocie intenzívneho vojenského výcviku. Jeho pohľad skúmal ľudí a veci zvedavo, obyčajne vyčkával čo sa udeje, aby včas zareagoval. Ústa boli skôr v akomsi permanentnom úsmeve a vytvárali dojem ústretovosti a sympatií. Vytrénovaná a pružná postava, aj napriek oblečeniu, akoby podopierala staré zárubne dverí rodného domu. Zimník mal rozopnutý a spod neho bolo vidieť nový hnedý oblek. V ruke držal vojenský batoh, ktorý sa k fajnovému oblečeniu akosi nehodil.

„Dobrý deň, mama,“ povedal. Väčšinou sa rozprávali po nemecky, ale keď v izbe nebol otec, vždy hovorili po slovensky. I keď v poslednom čase chodil domov častejšie, Anne bol vzácny rovnako ako jeho sestra Gerda, ktorá bývala s rodičmi.

„Otec je doma?“

„Je v pivnici, ako vždy – pri víne. O chvíľu je obed, nezarozprávajte sa!“

Povedala to len tak, lebo Juraj, odkedy odišiel do vojenskej školy, s otcom veľa nenahovoril. Keď Anna znovu osamela, slabo, len tak pre seba, sa usmiala.

Juraj vyšiel na priestranný dvor zarezaný do mierneho svahu. Naľavo stála veľká stodola, kde boli zazimované lisy na hrozno, mlyny, rozličné kade, putne a zopár sudov. Hneď za domom začínal vinohrad. Desať Schirrmannových hektárov sa rozprestieralo až po Brachland na kopci a od suseda Krügera ho delili len kamene. Vinohrady boli vyčistené a pretože zima bola zatiaľ bez snehu, vinohrad vytváral dojem disciplinovanej armády. Korene, uzinené holými šľahúňmi ukrižovanými k vodiacim drôtom, boli pokojné, mali svoj svet a svoj čas, čakali celú zimu na jar. Armáde nebolo vidieť konca.

Z dvora dovidel aj na susedovu šopu a stajňu, kde Krüger choval silného poníka na prácu vo vinohrade. Mimovoľne si spomenul na príjemné chvíľky s Bertou Krügerovou, keď mu sama robila exkurziu v senníku. Bol natoľko prekvapený jej odvahou a žiadostivosťou, že sa nezmohol na nič, čo od neho očakávala. Potom si sám pred sebou pripadal ako neskúsený sopliak, aj keď na to mal právo, veď mal vtedy devätnásť, rovnako ako Berta. Bol s ňou aj zopárkrát v kine, hrali český film s Krištofom Veselým a Adinou Mandlovou. Berta sa úplne stotožnila s mladým párom i svadobnou cestou a nepokryte dávala Jurajovi na vedomie, že na svadobnej ceste vidí ich dvoch, a to čo najskôr. Tak sa jej podarilo vyvolať v Jurajovi pocit hrôzy a nevoľe. No pretože Berta bola tak krásne všade guľatá a ústretová, obával sa jej povedať svoj názor na spoločnú budúcnosť a neustále chvíľu pravdy odďaľoval. Situáciu čiastočne vyriešil Jurajov odchod na prax do Viedne. Berta nejaký čas čakala, ale keď sa Juraj dlho nevracal, zapozerala sa do očí Ferovi od valčíkového tunela a po pár mesiacoch ho priviedla pred oltár. Juraj veľakrát myslel na svoju prvú vážnu skúsenosť so ženou a premýšľal, či to naozaj bola láska, čo navzájom s Bertou k sebe cítili. Niečo mu predsa vravelo, že láska to nebola. Aspoň nie z jeho strany. Vášeň – to je ten motor, ktorý väčšinou ženie muža do náručí žien. Tak ako všetci chlapci v jeho veku, ani on si nepredstavoval Bertu ako družku na celý život. Lákala ho len tým, čím v prvom rade lákajú dievčiny chlapcov – svojou biologickou odlišnosťou. Ešte nechápal, že žena svojou prirodzenosťou hľadá partnera najskôr na celý život, že intuitívne väčšinou dokáže odhadnúť jeho schopnosti a podľa toho sa aj správa. Berta hodnotila ich vzťah racionálne. Možno si chcela s Jurajom len užiť trochu radosť a možno si s ním zaumienila žiť. Hľadala tak prostriedok k svojej realizácii, k sobášu, ktorým začne pre ňu skutočný život – začne rodiť deti a to je jej životným poslaním. Nech už to bolo tak či onak, Berta veľmi

skoro získala (nevedel s kým) bohaté skúsenosti a jej závislosť na mužoch nadobudla sebazničujúce rozmery, čo ju napokon priviedlo do nešťastia. Hľadala tiež samú seba a nezvládla to.

Ako pozoroval nachýlenú strechu susedovej šopy, premkol ho nečakaný februárový chlad.

Z dvorca sa vchádzalo do priestranných pivníc cez silné dubové dvere orámované kamennou zárubňou. Dvere boli pootvorené a Juraj sa cez ne šikovne vtiahol do známeho prítmnia. Štíhly, kostnatý muž s prísnou tvárou držal v ruke hever a práve sa chystal natiahnuť víno zo súdka. Zdvihol zrak, a keď zbadal Juraja, vrátil sa k svojej práci.

Juraja uderila do nosa známa vôňa kyslého vína, ušľachtilej plesne a starého dreva zrejúceho v chladnej vlhkosti. Vrátila mu spomienky na obe račky, mletie a prešovanie hrozna, plnenie sudov a stáčanie, či neustále koštovanie, ktoré z neho urobilo vinára postupným dozrievaním vín a rokov prestupujúcich touto pivnicou. Jeho druhé ja zostalo tu kdesi, zakliate v sudoch silvánu a rizlingu a zanechalo nekončiacu chuť na jazyku. Objal by tento zvláštny puch voňajúci prácou a pôžitkom, mladosťou a spomienkami.

„Guten Tag, Vater,“ povedal a naklonil sa k otcovi.

„Guten Tag, Georg, čo povieš na toto?“ – Schirman podal Jurajovi pohár s troškou vína.

Juraj naklonil pohár k horiacej sviečke, vzápätí ho silno pokrútil a trochu si odchlipol. Poprevaloval dúšok v ústach a prehltol.

„Iskrivé, svetlozelené, je už vyvinuté, zrelé, chuť po žihľave a broskyňach. Je to savignon, pravdepodobne minulý rok, skvelé víno, otec!“

Schirman pokyvkal hlavou, len celkom slabo sa mu objavil na tvári výraz víťazného hráča a možno to bol len ľútostivý závan, čo mu preletel po nehybnej tvári. Nalial synovi z iného hevera pohárik červeného.

„To je niečo nové – tmavorubínové, výrazné triesloviny, trochu je drsnejšie, ale už je zrelé, harmonické, no neviem... cítim tam frankovku a ešte niečo...“

„Si dobrý, mohol by si byť degustátorom,“ smutne konštatoval otec a cez tvár sa mu opäť spustil záves nostalgie. „Tento sud má tri roky, je to pomerne mladá odroda z Klosterneuburgu v Rakúsku, kríženec frankovky modrej a svätovavrinceckého. Volá sa Zweigeltrebe. Ale prečo ti to hovorím... viem, že to nikdy robiť nebudeš – dal si sa k vojsku a ešte k tomu slovenskému! Máš šťastie, že slovenská armáda ide s Hitlerom!“

Juraj vedel, že Hitler pre otca veľa neznamená a povedal to len tak, aby potvrdil všeobecný názor. Do Deutsche partei vtiahol Schirmmana sused Krüger a neustále ho nabádal na rozličné akcie organizované nemeckými kamarátmi, ktorí väčšinou podľahli aktuálnej propagande a eufórii z fanatického oslavovania Hitlera. Schirmman intuitívne cítil, že frenetická oslava nemectva nemôže dopadnúť dobre a preto ho viac zaujímala synova kariéra ako angažovanie sa v nemeckých krúžkoch.

V bode konfrontácie armády s vinárstvom ich debaty končili otáznikom, nepochopením vzájomných názorov a Jurajovými túžbami.

Dnes bol otec akýsi iný. Skleslý, ako človek, ktorý je chorý a nevie, či prežije do zajtra. Ani Juraj rozhovor nepredlžoval, len bez slova pomohol otcovi upratať.

V kuchyni voňali rezne a uhorkový šalát. Slávnostný obed na počesť Jurajovho príchodu. Z tržnice sa vrátila Gerda, pomenšia dievčina, o tri roky mladšia od Juraja, aj keď celkom pekná, šikovná a pracovitá, dokonca vždy móдне oblečená, nie a nie sa vydávať. Priniesla akúsi zeleninu a výborné hrušky.

Pri stole vlastne rozprávala len ona – vypytovala sa Juraja na školu a ako to bolo, keď ich „vyraďovali“.

Na to Juraj oznámil, že o dva týždne odchádza vyradený ročník na východný front.

Gerda stíchla, Anna sa rozplakala a otec povedal, že aspoň bude môcť preukázať svoje hrdinstvo v boji proti bolševikom, potvrdiť vernosť veľkému nemeckému národu. Aj to vyznelo akosi nasilu, ako keď opakuje naučenú formulkú, aby zahnal bolesť, ktorá mu odrazu zachvátila celé vnútro, stúpala odkiaľsi zdola až do hrdla, až nevedel prehltnúť.

Juraj počúval otcove slová a len ťažko si ich vedel vysvetliť. Tak ako otec, ani on sa nikdy o politiku nezaujímal. Propagáciu slovenského vlastenectva, ktoré naplňalo tlač, rozhlas a ulice, bral ako potrebu národa, ktorý si za dlhé stáročia nemohol dovoliť nič svojské, lebo ho ihneď prišliapla maďarská čižma. Veľakrát sa o tom rozprával s Gastonom, ktorý bol nadšený samostatnosťou, fandil prezidentovi Tisovi a obdivoval generála Čaploviča. Keď nastupovali do akadémie v tridsiatom deviatom, nový štát – Slovenská republika – prežíval obdobie s najväčšou mierou samostatnosti. V tieni expanzie Nemeckej ríše vznikol pre novú vládu aj pre stabilizáciu štátu a vnútropolitickú konsolidáciu režimu určitý priestor. Dokonca minister zahraničných vecí František Ďurčanský v duchu

rozširujúcej sa samostatnosti presadzoval politiku postupného odpútania sa od Ríše vlastnými zahranično-politickými aktivitami. V Berlíne však veľmi skoro zaregistrovali „nezdravé“ tendencie ako odklon od Nemecka a útek malého vazala zo spoločného dvorčeka satelitných štátov. Na konferencii v Salzburgu si slovenská delegácia vyslúžila protestnú nótu a rad protiopatrení.

Na kľúčové zložky a ministerstvá mocenského aparátu prišli nemeckí poradcovia a Slovensko sa vo vnútornej politike „lojálne a jednoznačne muselo priznať k nemeckej veci.“ „Vzorový štát“ z propagandistického a mocenského hľadiska bol najefektívnejšou formou ovládania Slovenska. Spoľahlivosť dokazoval plnením hospodárskych dodávok do ríše a podieľaním sa na kľúčových akciách nemeckej politiky – vojenskom ťažení do Poľska, proti Sovietskemu zväzu a riešením kontroverznej židovskej otázky podľa predpísaného vzoru. Za „odmenu“ si vyslúžil pochvalu a označenie vizitkou, ktorú Nemci ukazovali malým štátom juhovýchodnej Európy s komentárom, že „takto môže žiť malý štát, keď sa pridá pod ochranu veľkonemeckej ríše.“ Medzinárodnú tvár Slovenskej republiky významne formoval premiér a minister zahraničia Vojtech Tuka. Nekompromisný odporca demokratického režimu, v minulosti zástanca odtrhnutia Slovenska od Čiech a pričlenenia k Maďarsku. Keďže vzájomné vzťahy satelitov korigovalo Nemecko, Tuka hľadal podporu u Hitlera. Funkcie využíval na presadzovanie svojich predstáv, zdôvodňoval nevyhnutnosť totalitného poriadku a deportácií židovského obyvateľstva. Opieral sa predovšetkým o nacistických poradcov, ktorí významne ovplyvňovali vnútropolitický rozruch v Slovenskej republike a zvyšovali jej závislosť od Tretej ríše. Slovensko profitovalo z vývozu produktov hlavne do Nemecka a významným artiklom bolo aj víno.

Väčšina bratislavských vinohradov vždy patrila nemeckým majiteľom. Po nástupe fašizmu v Nemecku a Rakúsku ich sebavedomie neobyčajne stúplo. Mnohí z nich zbohatli v období prvej republiky, dokonca im žičila aj hospodárska kríza – bol nadbytok lacných pracovných síl, a tak bez ťažkostí a väčších finančných obetí obnovovali poškodené vinohrady a pomerne ľahko umiestňovali svoju produkciu aj v českých krajinách.

Koncom búrlivých tridsiatych rokov sa nemecké vinohradnícke cechy zasadzovali za rozbitie republiky a otvorene presadzovali nacistickú ideológiu. Zarábali fantastické sumy na vývoze vína a boli horlivými propagátormi nemeckej dobyvačnej politiky.

Rod Alberta Schirmmana pochádzal od Rýna, ale v Bratislave – Pressburgu pestoval víno už od 16. storočia. Víno predstavovalo pre Alberta celý svet, kultivovanie a zavádzanie nových odrôd bolo pre neho jediné politikum. Pohyboval sa väčšinou v nemeckej komunite a po slovensky vedel len toľko, aby dokázal povedať to najpotrebnejšie. Pri jednom vinárskom stretnutí v Račišdorfe, mohli by sme ho nazvať aj ochutnávkou, sa zoznámil s Františkom Končekom zo Svätého Jura. Konček priviezol so sebou vynikajúce silvánske a ponúkol Schirmmanovi ušľachtilé štepy, ktorými by si Albert mohol obohatiť svoj sortiment. Okrem dobrej nálady, ktorou Konček nikdy nešetril, chutného vína a ústretovosti priviezol so sebou aj krásnu dcéru Annu. Po prvý raz sa stalo, že Schirmman venoval viac pozornosti niekomu inému ako vínu. Známosť netrvala ani príliš dlho a bola ruka v rukáve. Schirmmanovi sa páčilo aj to, že Anna vedela obtojne nemecky a nemusel si lámať hlavu pri hľadaní slovenských výrazov. Rýchlo za sebou prišli deti – syn, ktorému Anna presadila meno Juraj, a pri dcére nástojil Albert na nemeckom mene, nuž tak prišla na svet Gerda. Zdalo by sa, že keď deti vyrastú prevažne v nemeckom prostredí, aj ich názory sa budú blížiť aktuálnym nemeckým tendenciám. Anna ich však vychovávala v slovenskom národnom duchu tak, ako aj ju vychovali rodičia a Juraj s Gerdou boli väčší Slováci ako mnohí, ktorí behali po mesiacoch v uniformách Hlinkovej gardy. Najväčší vklad ich mamy bola tolerantnosť, šlachetnosť a zmysel pre spravodlivosť. Otcov zasa precíznosť, poriadok a zodpovednosť.

Schirmman veľmi chcel, aby Juraj prevzal po ňom vinohradníčenie, ale aj keď sa veľmi rýchlo naučil rozumieť vinohradu a vínu, otcovi rád a usilovne pomáhal, pohár iskrivého a lahodného rizlingu mu nič nehoril. Dokonca začal chodiť do vinárskej školy vo Viedni, maturitou zavŕšil štúdium na bratislavskej obchodnej akadémii, ale ťahalo ho neustále kdesi inde. Keď mal dvadsaťtri rokov, prihlásil sa do novozriadenej Vojenskej akadémie v Banskej Bystrici. To bolo roku 1939.

BRATISLAVA august 1942

Transport na východ

Na schodoch kasární stál Juraj Schirmman v uniforme nadporučíka slovenskej armády. Bolo to len akési zaváhanie, pretože na „buzerpláci“, ako už vtedy hovorili vojaci rozsiahlemu nástupištu v objekte vojenskej školy, sa bude zoraďovať jednotka, pripravená na transport na východný front a Juraj nerád vynikal tým, že nastupoval neskoro.

Kasárne kypeli vojakmi v bledozelených poľných uniformách a nových opaskoch s bledokoženými sumkami i naleštenými bagančami. Na izbách ešte bzučali a štrngali kotlíky, lyžice či príbory, cvakali uzávery pušiek, buchotali pažby na podlahe – všetci si balili plnú poľnú, rozbaľovali, aby doplnili zabudnuté zubné kefky, mydlo, ovinovačky, onuce alebo uteráky. Opäť ich balili a nadávali, dvierka drevených skriniek búchali, ako sa všetci odrazu navliekali do uniforiem, s označením motorizovaných jednotiek na golieri, a olivovozelených erárnych pumpiek a znova hromžili, keď si ťahovali lýtka béžovými ovinovačkami. Mnohí mali už tri nadporučícke hviezdičky, goliere zapnuté pri krku, pilotky vymieňali za nové prilby a starostlivo si ich upínali pod bradou. Hrnuli sa po chodbách a dupotali bagančami, vybehávali na dvor a radili sa do rôť a všetko to pôsobilo veľmi vojensky, až tak, že sa s tou vojenskoscťou vyhrávajú vojny.

Ako sa Juraj zvrchu pozeral na zelenú masu akoby nakladených zelených vajčiek, zdalo by sa, že sa individualita a osobitosť jednotlivca odrazu stratila. Ale on v tej mase rozoznával tváre svojich spolubojovníkov ešte ostrejšie. Trampa s večne uhnutým pohľadom, ale dobrého strelca, ktorý odrazu vedel zabodnúť pohľad presne do cieľa, pohyblivého a večne sa ponáhľajúceho Vinca Kolobežkára, ale aj Metála, vždy odmeraného, vážneho, akoby v pozore s pohľadom upreným kamsi do diaľky, Korkorána s nemiznúcim úsmevom idiota, ale videl aj Modráka a Gastona a to ho upokojilo najviac. Vedel, že obidvaja kamaráti zostanú s ním a budú tvoriť ten obrnený transportér valiaci sa po cestách a necestách osudu.

Celý ten zelený vesmír sa točil okolo veliteľov čiat, rôť a čakal na veliteľský zbor školy.

Pocítil, že to, čo príde, už nie je o vojenčení, že je to niečo dôležitejšie. Je to skutočnosť, tak odlišná od ilúzie, ktorej ľudia ľahko podliehajú. Uvedomil si, že armáda, tento pochodujúci stroj, mu pomohla objaviť sku-

točnosť vojenskú a vojenskosti, kúzlo systému a poriadku, sily a šikovnosti, spolupatričnosti a príslušnosti k vlasti.

Bol to už druhý kontingent v tomto roku – prvý vypravilo Ministerstvo vojny v marci – odišla prvá skupina absolventov – nových dôstojníkov. Obohatená o zmobilizovaných vojakov aj starších ročníkov, odsunula sa po železnici k Lvovu a Kaukazu, kde doplnila Rýchlu divíziu.

Rýchla divízia sa reorganizovala z Rýchlej brigády v júli 1941. Dvadsať druhého sa zrazilo pri mestečku Lipovec so sovietskou 44. divíziou a nebola to sláva. Padlo skoro osemdesiat Slovákov, stosedemdesiat ich bolo ranených a mnoho zajatých. Bol to koniec Rýchlej brigády. Minister Čatloš rozdelil brigádu na dva útvary: Rýchla divízia, ako súčasť nemeckých armád Juh, obsadila priestor pri Lvove, Kyjeve, Rostove a postupovala na Kaukaz. Zaistovacia divízia plnila strážne a bezpečnostné úlohy na okupovanom území severnej Ukrajiny.

Na doplnenie Zaistovacej divízie bol pripravený práve augustový transport v plnom vybavení: delostrelecký pluk 31, ženijná rota 13, spojovacia rota 10 a 11, motorizovaný prieskumný prápor (aj odchovanci majora Kubáňa so zvláštnym určením) a tri pešie prápory. Osobitnú skupinu tvorili nemeckí poradcovia, ktorí mali súčasne zabezpečovať aj koordináciu akcií s nemeckou armádou.

Zo strát, ktoré nemecká armáda utrpela v zime na prelome rokov, sa pomaly spamätala, a pretože otvorenie druhého frontu na západe meškalo, presunula viacero divízií na sovietsky front. Z nových tankov postavila štyri nové divízie a počet bojaskopných nemeckých divízií dosiahol číslo dvestotridsaťsedem. Na jeseň, po pripojení talianskych, fínskych, rumunských, maďarských a slovenských jednotiek, stálo proti sovietskej armáde dvestošesťdesiatšesť divízií.

Schirmman rozmýšľal, ako asi bude tam, kde idú. Budú bývať v stanoch na drevených podestách, alebo sa presúvať? Predstavil si vojakov v blate stojacich s miskami v rade pri fasovaní menáže, niekde v teréne budú pripravovať guľometné hniezda, dôstojníci zas behať okolo a pokrikovať na vojakov. V mysli si vybavil vojakov v cvičných uniformách, s vyblednutými opaskami a novými prilbami so slovenským dvojkrížom, pochodujúcich cez ukrajinské dediny. Dievčatá im budú kývať, tej mase hrdinských vojakov vyžarujúcej energiu a silu, neúprosnú a neporaziteľnú.

Potom zaznel z desiatky veliteľských úst „k nohe zbraň“ a pažby udreli o dlažbu. V tom tichu len krdeľ vyplašených holubov naraz zatlieskal krídlami zo striech.

Na školskú tribúnu sa postavil podplukovník Škrovňa, jeho dvaja zástupcovia a major Kubáň.

„Vojaci, sme pripravení posilniť hrdinskú nemeckú armádu v bojoch proti boľševizmu. V spoločnom zväzku a v znamení bojom a krvou spečateného slovensko-nemeckého bratstva v zbrani budeme v boji na východe ďalej pokračovať. Boľševický kolos budeme biť dovtedy, kým sa nezrúti!“

„Aby to nebolo naopak!“ zašepkal Gaston. Juraj, napnutý ako struna, zaregistroval nenápadný úškrn na tvári majora Kubáňa a ešte si ho nevedel vysvetliť. Modrák zamľaskal, akoby mu veliteľ naservíroval nejakú dobrotu. Po chvíli sa prejav skončil a poldruhatonové nákladiaky v dlhej reťazi vyhrmeli z autoparku na nástupište. Zastavili sa pred tretím práporom a nastal záverečný veľký rozruch, keď sa vojsko šplhalo do jednotlivých nákladiakov. Odrazu bolo nástupište prázdne, len nákladiaky sa s vyčerpaným chrchlaním rozbehli k otvorenej bráne.

Takéto vojenčenie sa Jurajovi páčilo.

Na zriaďovacej stanici ešte nakladali protilietadlové delá a na rampe čakali dva transportéry. Vlak posunoval a vždy nastavil valníkový vagón presne k rampe. Transportér zadunel, z výfukov sa vyvalil modravý dym a pomaly najazdil po strmom nájazde na vagón. Štrkotanie oceľových pásov, tlmený hukot motorov a odfukovanie lokomotívy sa miešalo s povelmi a dupotom vojenských bagančí.

Mužstvo nastúpilo na voľný priestor pred stojacu súpravu a postupne, podľa čiat a rôt, zaplňalo určené vagóny. Dôstojníci obsadili vagóny prvej triedy, ak sa tak dajú nazvať drevené osobáky s kupé oddelené lavicami.

„Pozri sa, samé nové delá, nové tigre – človeče, boľševikom bude horúco!“ nadchýnal sa Gaston, sledujúc cez zle umyté okno nákladný vlak, ktorý ich míňal.

„Predstav si, že ani T-36, ktorý majú Rusi, neprebije čelný pancier tigra!“

„Musíš naladovať podkalibernú strelu a presne mieriť tesne pod vežu!“ s nezáujmom odrazil útok Juraj, nostalgicky študujúc popraskanú omietku starej výhrevne na druhej strane nástupiska.

„Keď však porovnáš zbrane obidvoch armád, nemecké sú oveľa vyspelejšie, majú lepšie parametre!“

„Máš pravdu, ale uvidíme, ako to dopadne – Sovietský zväz je obrovská krajina, aj Napoleon sa na nej spálil!“ pritakal Schirmman.

„Hlúposť, Napoleon, to bol vodca? Vypálil Moskvu, ale Rusko nedobyl! Ešte sa nechal poslať aj do vyhnanstva! Nemôžeš ho porovnávať s fűhrenom – ten priviedol Nemecko k úspechom, aké doteraz ešte nedosiahlo! A po Rusku príde Anglicko a Amerika. Nemecko bude pánom sveta!“

„Počúvaj, Modrák, nebol si na nejakom propagandistickom školení? Nedochádza ti, že také obrovské územie sa nedá udržať? Nemecko na to nemá capacity! Okrem toho, už teraz to začína na východnom fronte škripať!“ zakončil Gaston a zahľadel sa na krdeľ vrabcov, ako sa kľbčili v prachu vedľa koľajiska.

„Isté je, že Nemcom blitzkrieg nevyšiel, musia teda sústrediť všetky sily na neustále útoky, aby sa Rusi nestačili spamätať!“ chabo namietol Modrák možno len preto, aby mal posledné slovo.

Juraj hľadel na Modráka a premýšľal, čo sa deje v hlave tohto človeka, veď to nebol žiadny predstaviteľ hitlerizmu, nikdy sa takto neprejavoval. Žeby mu bolo všetko jasné a netrápili ho žiadne pochybnosti? Nepúšťal sa nikdy do žiadnych hlbokých úvah. Alebo sme ho nepoznali?

Za štyri hodiny bolo všetko, čo patrilo k transportu, zbalené, naložené a vlaky, ako pretekári dlhých tratí, v napätí stáli pred štartovacími semaformi. Odrazu zasyčali, parostroje zahurtovali a kolesá na prázdno zaskvišťali. Napokon rozvážne vyrazili z bratislavskej zriaďovacej stanice, oceľové kolesá zaspievajú škriľavú pieseň o koľajnici, lokomotívy si hlasno vzdychli ako zápasníci pred ťažkým výkonom a vagóny zacengali nárazníkmi.

Boli dve hodiny popoludní, slnečný deň, síce trochu chladnejší ako by sme očakávali v lete, ale v Bratislave nič neobvyklé. Leto bolo už unavené, mesto akoby driemalo, stíchlo v akejsi rozlúčkovej chvíli...

Transport sa skladal z dvoch vlakov, ktoré mali podobnú zostavu: osobné vagóny s hojdacími sieťami pre dôstojníkov, kryté nákladné vagóny s pričňami pre mužstvo a valníkové vagóny na protiletadlové delá, hűfnice, múnomety, transportéry, automobily a ďalšiu vojenskú techniku. Súčasťou súpravy boli aj sanitné vozne.

S mužstvom boli len poddôstojníci, dôstojníkom pridelia jednotky až na mieste určenia.

Schirmman vytiahol z batoha fľašu sauvignonu.

„Pripime si na úspech našich zbraní, aj keď neviem, či nám to pomôže!“

„Žiadne strachy chlapci, Krupp, francúzsky Schneider-Creusot a česká škodovka chrlia najmodernejšie zbrane – nemecká armáda je v súčasnosti rozhodne najlepšia na svete! Myslím, že naše nasadenie bude len krátkym výletom!“ Modrák rečnil neobyčajne dlho proti svojim zvyklostiam, a tak Juraj radšej ponalieval do plechových hrnčekov.

„Možno je lepšie, keď budeme v Zaisťovacej divízii. Rýchla divízia bojuje v prvej línii...“ zadumane prehlásil Gaston, mľaskajúc po prvom dúšku.

„Aby si sa nemýlil – počul som, že na severnej Ukrajine, kam sa vezieme, sa organizujú partizáni – v takom kraji je aj stráženie objektov nebezpečné!“

„Tylo majú predsa pod dohľadom SS jednotky a domorodci majú plné gate,“ – mudroval Modrák.

„Som zvedavý, koho nám pridelia, nerád by som dostal tie padavky z tretej roty!“ prehodil výhybku Gaston, lebo už nechcel počúvať Modrákove táraniny, ale hlavne aby rozptýlil tiché obavy.

„Isté je, že nie je dobre mať poserov – čo sa vážneho boja týka sme všetci ucháni!“ Modrák rozmýšľal nahlas, ale rád by povedal, že aj jemu sa trasie žalúdok, že má strach a najradšej by z vlaku vyskočil a zostal doma.

„Nesmieš na to myslieť! Dôležité je vedieť rozmýšľať aj v takých situáciách, keď proti tebe stojí nepriateľ s prstom na kohútiku. Viem, že sa to ľahko hovorí, ale sme predsa vojaci a zatiaľ je to naše remeslo. Vojna a boj patrí k tomu...“ Juraj to hovoril akoby hrnčeku, v ktorom sa trblietalo slnko zakliate vo víne a on ho nakláňal a obzeral to trblietanie schirmanovského vinohradu, otcov odkaz na dlhú cestu. Pravdaže mal strach – ešte nevidel strieľanie do ľudí a vlastne si nevedel predstaviť, aby niekto strieľal po ňom. Poznal zbrane, vedel sa biť a mal dosť sily, aby zvládol nepriazeň a núdzu. No ešte nikdy nemal na muške človeka.

„O desať dní sme v Ovruchi – tam uvidíme, čo nás čaká!“ vzdychol si.

Kraj sa postupne menil. Malebné slovenské hory vystriedali široké pláne, miestami s nepozberaným obilím a rozrytými poľami. Ukrajina ich vítala zelenými nivami, ale aj mesačnou krajinou so zhorenými stromami a rozvalenými domami, vyhorenými osadami a mŕtvym dobytkom okolo ciest. Pri rozbitom plôťiku kľačala plačúca žena nad mŕtvym a muži v zaľúľaných košeliach niesli niekoho na nosidlách k neďalekému valníku. Na kraji rozrúbenej dediny sedel na kmeni chlapec, hľadel do zeme a neďaleko rozpačito stála opustená krava. V ktorejosi dedine dokonca Juraj

zahliadol obeseného človeka, kyvkajúceho sa vo vetre na kýpti stromu. Všade boli rozbité nákladniaky, kde-tu tank, delo.

Na scénu krvavej drámy prichádzali otrasení nováčikovia.

Nad ránom poručík Kelbich tresol dverami do kupé a zobudil zopár spáčov. „Budíček bažanti!“ zakričal. Len v košeli a s obligátnym uterákom na krku sa potácal okolo kupé smerom k umyvárni a stískal škatuľku s holením. Ranné slnko blikalo cez zafúľané okná uháňajúcich vagónov. Viezli vzácny náklad – ľudské životy, ktoré sa v okamihu môžu premeniť na minulosť, vzácnosť, ktorej hodnota je v tejto situácii a čoraz viac na východ, veľmi relatívna.

„Arnošt, kam tak skoro, veď je ešte len ráno!“ Schirmman zazíval a sledoval Kelbicha, akoby ho chcel požiadať, aby na toalete odslúžil obvyklé úkony aj za neho. Fúzatý Arnošt sa tváril dôležito ako všetci muži, ktorí sa pripravujú k tomuto výlučne mužskému kroku, a to fortieľnemu šibrinkovaniu britvou okolo svojej brady, čo im poskytovalo akúsi výsadu a pozíciu v živote. Dokonca odkiaľsi vyčaril aj malé zrkadlo, čo je pri holení nenahraditeľná vec. Arnošt mal už svoje roky a veľa si pamätal, väčšinou nadával na predošlú československú armádu a českých veliteľov, ktorí nie a nie ho povýšiť, napriek neodškriepiteľným zásluhám. Jeho tvár pripomínala zdravé jablko, zabudnuté na polici dvadsaťdva rokov služby, až z neho vyprchala tá sladkosť, šťava a zostal z neho len tieň, scvrknutý a hnedý, ale v tvare toho starého jablka, lebo sa ho nikto za tie roky nedotkol. Vychádzal z neho zvláštny pach ako zo starej almaryl, zvetraný pach starého pijana a zakonzervovaného alkoholu a vojenčiny.

Žeby som aj ja zostarol týmto spôsobom a skončím tak, že budem vychvaľovať armádu, „starú prefíkanú kšeftárku“ – ako hovorieval Arnošt, ktorá nikdy neexistovala, ale pravda je to, že v kritickej chvíli dokázala handlovať s ľudskými životmi. Budem ju tiež chváliť, len aby som zachránil svoju reputáciu?

„Arnošt, ako si ty vlastne stvrldol v armáde?“ provokoval.

„Ale prosím ťa, Juraj, veď už som ti to veľa krát rozprával!“ Arnošt by rád opäť pobavil spoločnosť svojou obľúbenou bájkou, ale chvíľu sa ešte nechal prosiť, aby vzrástlo napätie z príbehu.

„No my sme ju už počuli, ale tuto Modrák ešte nie, tak rozprávaj!“ Rozospatí vojaci vyzerali z celtovinových zámotkov v sieťach ako práve vyliahnuté tvory, zvedavé na nový deň, nespokojné, mrmlajúce a vôbec nie

zvedavé na Arnoštove bájky, nesúhlasné s akýmkoľvek zvukom, okrem pískania kuchynskej služby ohlasujúcej nástup na stravu, a zmierené s hodinovým klapotom kolies odmeriavajúcim cestu a čas.

„Nuž bolo to v devätnástom roku, keď nás vo Vladivostoku nalodili ako Štefánikove légie smerom do novučkého, práve vyľahnutého Československa, aby z nás urobili armádu a išli zachraňovať nový štát. Začala plavba okolo sveta, na ktorú sa nezabúda – cholera, hnačky, choroby, hnusné žrádlo a morská nemoc. Mnohí z nás schudli aj desať kíľ, dlhé týždne sa zdali ešte dlhšími a nám sa zdalo, že sa nedožijeme prístavu. Neviem, ako sa to mohlo stať, ale mne sa choroby akosi vyhýbali, aj keď som po biede len prežíval. No ako na potvoru, dva dni pred pristaním v Terste som dostal vysoké horúčky. Nezistili, čo mi presne je, ale hovorili, že je to pozdrav od španielskej chrípky, ktorá pred rokom skosila tisíce ľudí. Nuž keď sme pristáli v Taliansku, previezli ma do vojenskej nemocnice. Zopár dní som nevnímал, lebo vysoké horúčky mi to neumožňovali, ale potom som začal byť nezvyčajne čulý. Inak to ani nešlo medzi toľkými krásnymi ošetrovatelkami. Čo vám poviem, bola tam jedna, teda zvlášť parádna – krásne čierne vlasy, lesklé ako naolejovaná hlaveň, oči horúce a prepaľujúce ako slnko na púšti, prsia ako nabité vankúše a zadok ako chrám. Jej stehná boli hladké ako hodváb a to ostatné – to sa teraz ráno ani nesluší rozprávať! Veru sa nenechala ani dlho prehovárať, a tak sme trávili moju rekonvalescenciu spolu pri mesiaciku. Aj som ľutoval, že je choroba fuč a ja sa musím zbierať. Ťažké bolo moje lúčenie s Ginou, ale prežil som to. To, čo som vzápätí skoro neprežil, bola silná kvapavka, ktorú mi krásna ošetrovatelka pribalila na cestu. Rodina sa ma zriekla a urobila zo mňa spoločenského stroskotanca. Keďže som nemal peniaze na drahé a dlhé liečenie, zostal som v novej armáde – lebo tu bola výsada liečenia zdarma. A tak, chlapci, ako som sa šťastlivo kedysi dostal z Ruska, tak sa tam teraz vraciam a je možné, že sa odtiaľ už nevrátim... Tuším, že je to môj osud.“

V klapote kolies zanikla Arnoštova historka a on v rozpakoch prevracal uterák, mydlo a škatuľu s holiacimi potrebami. Nejakým spôsobom to prezrádzalo jeho pozíciu spoločenského stroskotanca, buriča pre buričstvo samé o sebe, sentimentalitu, ktorá vo vojenskom mundúre vyzerala ako karikatúra, akási romantika naruby. V Arnoštovi však bolo predsa len čosi presvedčivé. Jeho vojenský pohľad ako znalca pušiek, guľometov, diel a strelných zbraní, to bolo jediné uspokojenie starého vojaka, ktorého koníčkom sa stalo už len zbieranie fotografií skromne oblečených slečien.

V tom vážnom momente sa Arnošt zahľadel do hrnčeka so savignonom, ktorý mu Juraj medzitým prisunul a jeho predčasne zvráskavená tvár, ako mapa sveta, zostala bez slnka. V morzeovom klapote ocelových kolies vagónov visela akási beznádej ako vyzlečená z plných poľných a zelenavých uniforiem.

OVRUČ august 1942

Zaisťovacia divízia

„Som plukovník Pilfousek, nový veliteľ divízie. Víтам vás na vašom novom pôsobisku. Dostalo sa vám cti bojovať po boku hrdinskej nemeckej armády a ja dúfam, že dôveru, ktorou nás obdaril náš vodca, nesklamete!“ Potom plukovník so špongiovitou tvárou, vo vyžehlenej uniforme a brigádírke nasadenej tesne nad obočím, rečnil o nemilosrdných partizánoch a ustráchaných domorodcoch. Povedal, že za tým lesom je už Bielorusko, odkiaľ prichádza najviac banditov. Nie sú vylúčené ani nočné útoky na strážu a muničné sklady. Je tu aj oddiel SS, ktorý robí poriadkovú službu a vyšetroje rozličné mimoriadne situácie. Vystríhal vojakov od bližšieho kontaktu s obyvateľmi. Mnohí vojaci na to už doplatili – niektorí zmizli a nikto ich už nikdy nevidel...

Celá jednotka stála v pozore a vojaci, vystrašení novou krajinou a povzbudení novým veliteľom, sa obávali pohnúť. Aj po rozkaze „pohov!“ a „voľno!“ zostali chvíľu stáť, posmeľovali sa v skupinkách a len rozpačito sa rozchádzali do svojich ubikácií.

Schirmman mal zmysly napäté a snažil sa vyrozumieť, o čo tu vlastne ide. Celkom sa mu to nepodarilo, ale vycítil, že sa dostali do peknej šlamastiky. Kým v Rýchlej divízii mali vojaci nepriateľa obyčajne pred sebou, oni ho mali všade okolo seba. Postupne zistil, že najnebezpečnejší sú skutočne „neviditeľní“ partizáni – míny, ktoré sa objavovali okolo objektov, na pochôdzkových cestičkách strážnych, na miestach, kde trávili vojaci voľný čas. Záhadné bolo, kto, kedy a ako míny položil...

Ovruč bolo mestečko s nízkymi domcami, skôr dedinského ako mestského charakteru, udupanými cestami, ktoré sa v dažďoch zaplnili mlákami. Kameňmi bola vydláždená iba hlavná ulica okolo mestského sovietu

a niekoľkých väčších domov. Tu boli umiestnené mestské inštitúcie, ale málokedy tu bolo vidieť nejakých ľudí.

Miestni chodili oblečení veľmi skromne. Juraj obdivoval čisté rubašky s výšivkou, ktoré predtým ešte nikde nevidel. Zvlášť vysoké kapce – válenky, nosili niektorí aj v lete, ale väčšinou mali krpce s remencami. Venu, boli to Slovania – konštatoval Juraj a spomenul si na svoju mamu, ktorá mu veľa rozprávala o ľuďoch spod Tatier, na ich veľmi podobné oblečenie, ktoré videl na výlete v podtatranských dedinkách. Aj domáci – Ukrajinci i Bielorusi boli srdeční a radi ponúkli slovenským vojakom trochu mlieka či kúsok chleba. Možno to bolo preto, že im veľa rozumeli a možno preto, že slovenskí vojaci ešte na domácich nevystrelili a správali sa tiež priateľsky. Ale boli to predsa len okupanti. Tak ako aj nemecké vojská.

Vojenský priestor bol ohradený na kraji Ovruče v budovách kasární a viedla k nemu nevydláždená cesta. Augustová horúčava sálala z rozľahlých pasienkov, naplňala sparou aj javorovú aleju, šumiacu jemným zeleným lístím. Vojenské autá zavýjali po vyjazdenej ceste, občas vhupli do jamy, alebo obchádzali vymyté kamene, míňali domce so slamenými strechami na kraji mesta až sa dostali von, na poľnú cestu k vojenskému objektu. Na korbe sedeli nehybne vojaci ako hlinené figúrky v hračkárstve a spotenými rukami zvierali pušky opreté pažbami o podlahu. Pôsobili hrozivo svojou nehybnosťou, ale keby im niekto pozrel do očí, zistil by, že ich pohľady sú ustráchané a strnulé očakávaním v novom, neistom prostredí. Najskôr mysleli na to, že ľudia stojaci pri ceste nie sú tí, ktorých idú brániť, ale sú možným nebezpečenstvom. Ľudia pozerali na nich zvedavo, možno až dotieravo, snažili sa odhadnúť mieru krvilačnosti armády, ktorá, aj keď okupačná, nie je nemecká.

Pod širokou klenbou modrej sparenej oblohy vyzeralo všetko veľmi drobné, vzdialené a pokojné, až kam oko dovidelo sa rozprestierali široké ukrajinské nivy.

Nákladiaky vchádzali do vojenského areálu Zaisťovacej divízie cez otvorenú drevenú bránu. Sídlo štábu divízie a dôstojníckeho zboru bolo v hlavnej budove, vedľa v dvoch radoch vyplňali priestor drevené baraky mužstva. Uprostred veľké nástupište, „buzerplac“ na mieste bývalého futbalového ihriska a drevené bránky naznačovali, že futbalový zápas nie je vylúčený. Sústredená tu bola aj technika, ktorú priviezli zo Slovenska. Čakala na bojové nasadenie.

Leto bolo horúce a už od rána slnko nemilosrdne pieklo. Tráva v okolí kasární bola spálená a unavené lístie na stromoch ovísalo.

Juraj so záujmom pozoroval nováčikov v nových uniformách a čistých ovinovačkách, ešte mali baganče nevychodené, leskli sa novotou, váhavo zliezali z valníkov za pokrikovania poddôstojníkov.

S trochou zvedavosti čakal na úvodný prejav plukovníka Pilfouska a reakciu nováčikov – sústredil sa na tváre vojakov tretej roty, ktorým bude veliť a nevdojak ich hodnotil ako dobrý pastier vyberajúci zdatné kusy, slabšie prehliada a sústreďuje sa na tých, ktorí ho budú nasledovať, ktorých vyvcvičí a naučí všetko to, čo vie aj on.

Dôstojníci 5. a 6. roty obývali zatiaľ samostatný domec a Gaston ho klasifikoval ako „rekreačnú“ chalupu. Každé ráno o siedmej bol nástup do zamestnania a rozdeľovali sa služby. Začal sa každodenný režim, ktorý sa veľmi podobal dňu v bratislavských kasárňach.

Na cengot koľajnice, ktorú železnou tyčkou obsluhovala služba, vybehli vojaci z ubikácií a nastúpili podľa jednotiek do štvorradu. Bolo dvanásť hodín a čas obeda. Dôstojníci stáli obďaleč a pozorovali vyhľadovaný zástup, ako sa tlačí k dverám napriek tomu, že postupovali podľa poriadku. Žartovali a strkali sa, smiali a vykrikovali oplzlosti, ktorými sa chlapi presviedčajú, že sú chlapáci na všetko odhodlaní, napriek tomu, že ešte nemali možnosť vystreliť a stále sa nazdávajú, že ich pobyt ďaleko od domova je len rekreácia, alebo nedopatrenie, že sa už skoro vrátia a objímu svoje frajerky, mamy, otcov. Nerozumeli, čo tu od nich kto chce a prečo musia chodiť do stráže so zbraňami nabitými ostrými. Úzke dvere možno bývalej jednotriedky ich nechceli všetkých pustiť, ale po chvíli strkania boli predsa všetci dnu. Pred budovou bol pokoj, len zvnútra sa ozýval štrkot lyžíc o ešusy a mrmlanie jedákov. Pred jedálňou zhlobili drevený stôl s lavicami, kde v lete príležitostne sedávali velitelia a konali sa porady, inokedy tu sedávali dôstojníci s obedom, ktorý im priniesla služba v tanieroch na podnosoch. Juraj – Schirman, Gaston – Kovalčík a Modrák – Dubový spolu s ďalšími troma podporučíkmi a kapitánom Struhárom sedeli mlčky a chlípali riedku polievku.

„Čo to je za žbrndu, tuším nás chcú vyhľadovať!“ hromžil kapitán.

„Asi by bolo treba poriadne pritlačiť na domorodcov, nech pustia nejaké prasiatko!“ zapojil sa do diskusie Modrák, medzi dvoma hltmi.

„Skôr by to chcelo pravidelnejšie dodávky zo Slovenska, veď tu už sediaci pomaly nemajú čo dať!“ pokúsil sa o obranu kapitán.

„Maznajú sa s nimi aj poľní policajti SS! Veď sú to všetko partizáni!“ nedal sa Modrák.

Kapitán sa začudovane zahľadel na diskutéra a po chvíli sa opäť venoval polievke. Letný čas plynul zdanlivo pomaly a lenivo, rovina dýchala suchou horúčnosťou a kdesi vysoko nad hlavami sa rozštiebotal škovránok.

Niekedy prišiel deň, keď voľný čas plynul príliš pomaly. Vtedy Gaston zvesil zo steny gitaru, prebrnkal struny, trochu doladil a žmurkol na Juraja. Posadili sa do trávy pod briezky a naštartoval Nebožtíkove blues len tak, na rozcvičenie a naladenie jeho plného hlasu, ktorý sa vôbec nehodil ku Gastonovi – vojakovi. Keď velil rote, jeho hlasisko sa niesol do ovručskej roviny a vojaci, hoci by aj nechceli, reagovali, poslúchali. Teraz však jeho hlas objal celý priestor ubikácií svojou nehou, vystúpil do koruny nežnej brezy až sa listy zachveli. Juraj spokojne kyvkal hlavou do rytmu, niekedy si priniesol papierovú škatuľu od suchárov a klopkal prstami, podopierajúc rytmus, inokedy zas dvoma silnými drievkami pri inej pesničke. Chvilkami sa pridala pomrmlávať alebo zlepšiť prednes druhým hlasom, čím Gastonov sýty barytón zosilnel do harmonického súladu.

„Chlapci tak, ako vy hráte blues, to vôbec neznie ako černošská hudba, ale ako džez!“ ozval sa Arnošt Kelbich, ktorý si k nim nenápadne prisadol a doteraz len ticho počúval.

„To je vlastne pravda, ale kto ti povie, že tu končí černošská ľudová hudba a začína džez? Jedno splyva s druhým, a myslím...“ Gaston sa zahľadel do nežnej koruny brezy nakláňajúcej sa k nemu ako milenka k spiacemu milencovi. „... žeby sme mali zložiť nejaké naše blues, napríklad Blues slovenskej roty, alebo Blues opustenej roty, tak nejako, bolo by to príma!“

Juraj súhlasne pokýval hlavou.

„Len sa ponáhľajte, chlapci, pokiaľ nás tu partizáni nerozsekajú!“

„Neboj sa, Arnošt, nerozsekajú!“ povedal Gaston a žmurkol celou tvárou na Schirmmana. Aj Arnošt pokyvoval hlavou a Gaston zabrnkal Lili Marlen, ktorú si slovenskí vojaci svojrázne otextovali: „Vojaci na fronte, garda je doma, do plenu nás Moskva volá. Poďte Slováci do plenu, dostanete dovolenú, jak Lili Marlén...“

Dvaja okoloidúci vojaci sa pri nich zastavili, pridali sa spievať a vzadu pri plote stál strážnik hľadiac smerom k nim. Arnošt si ukrútil cigaretu z erárneho tabaku a bez slova fajčil, púšťal dym do tej nežnej koruny brezy a pohľad starého vojaka sa rozplýval v modrej dialave, chvejúcej sa teplom...

Nadporučík Schirmman čakal popoludní na nástup svojej rotы vedľa protitankového dela, keď ho vyrušil hluk motorov. Z diaľky sa blížili dva transportéry s veliteľským vozidlom, zastali pred veliteľskou budovou, z veže zoskočil nadporučík Kleinert a vbehol dnu. Zaiste mal namierené za veliteľom Pilfouskom, ktorý bol práve na kontrole. Aj vojaci začali vyskakovať z vozidiel, vykladali ranených a Juraj zaregistroval aj zopár mŕtvych. Nestačil ani osloviť najbližšieho z vojakov, keď z domca vybehol štábný pisár.

„Nadporučík Schirmman, k veliteľovi!“ zakričal na Juraja, stojaceho pri vojakoch.

„Pán nadporučík, menujem vás za zástupcu nadporučíka Kleinerta, veliteľa piatej rotы. Vašu tretiu rotu prevezme nadporučík Kovalčík. Pripravte sa na akciu!“ Juraj zasalutoval veliteľovi divízie a vyšiel z miestnosti. Vonku ho dobehol Kleinert a vysvetlil mu, že jeho zástupcu zajali partizáni pri dedine Maloduš pri frontálnom útoku. Prekvapili jednotku svojím množstvom a zúrivosťou. Dedinčania partizánov skrývali – našich napadli priamo z chalúp a spoza plotov. V palbe sa jednotka sotva sformovala, ale napokon útok odrazila. Kleinert, rozzúrený do fialova, sľuboval dedinčanom pomstu. Skočil do auta a kývol na Schirmmana. Rota odľahčená o siedmich mŕtvych a piatich ranených sa otočila a vracala sa po ceste, odkiaľ ju predtým videl Juraj.

Po polhodine jazdy cez močariny a malebné brezové háje sa pred kolónou objavila dedinka. Biele domce svietili do ďaleka, akoby vítali prichádzajúceho.

Konvoj zastal na priestranstve uprostred dediny a vojaci povyskakovali z transportérov. Vbehli do chalúp a násilne vystřkali domorodcov na priestranstvo.

Všetko sa zbehlo akosi rýchlo, Schirmman len pozoroval, pretože v tejto situácii ani nevedel, čo podniknúť. Vojaci sa správali, akoby ich viedla neviditeľná ruka a vopred vedeli, čo robiť. Všetkých obyvateľov, zhromaždených v hlúčku vedľa vozidiel, natlačili do malého dreveného kostolíka

na kraji dediny. Zatvorili vráta a popa, ktorý sa postavil pred ne a čosi kričal, strelil Kleinert do hlavy. Vzápätí vzbĺkol drevený šindel na streche a ostatné už bolo dielom krátkej chvíle. Veľmi dlho bolo počuť kvílenie, výkriky, búchanie na vráta kostola a napokon len praskanie horiaceho dreva a buchot padajúcich trámov. Juraj ešte dlho cítil na tvári páľavu ni-vočiaceho ohňa.

„Pán nadporučík, našli sme nadporučíka Velebu!“ – pred Kleinerta pribehol slobodník zafúľaný od dymu. Aj cez nenútené maskovanie v jeho tvári bolo vidieť hrôzu.

Veleba visel na tráme v maštali, vyzlečený do pol pása, doráňaný a skrvavený, tvár mal zohavenú. Možno by ani nebolo poznať, kto to je, nebyť vojenskej blúzy s výložkami vedľa na zemi a vojenskými nohavicami umučeného.

„Boľševické svine, veď ja vám ukážem!“ Kleinert vybehol von, schytil horiacu dosku z pozostatkov kostola a rozbehol sa k najbližším chalupám. Strechy postupne vzbĺkli a onedlho horeli všetky domce v dedine.

Juraj len stál a bol by rád, keby sa mu to snívало.

Nasadol vedľa Kleinerta do veliteľského voza a len ťažko by vedel povedať, ako sa dostali späť k ubikáciám.

Večer všetko Gastonovi porozprával. Ten dlho mlčal a napokon povedal, že niečo vymyslí.

Schirmman rozoberal počínanie Kleinerta a pokúšal sa o nestrannosť – pohľad z tretej strany. Vychádzal z predpokladu, že slovenskí vojaci sa chovali mierumilovne. Jednotku napadli partizáni tak, ako napádali okupantov bez rozdielu – zo zálohy, nečakane. Umučili Kleinertovho zástupcu, v prestrelke padli siedmi vojaci a päť bolo ranených. Nevdojak, napriek svojmu názoru, Kleinerta trochu chápal. A súčasne sa toho názoru začal trochu báť a to ho vydesilo, lebo predtým brutálny čin odsudzoval. Obával sa, že si na tú ignoranciu zvykne a už mu to nebude vadiť. Aj keď sa snažil, nemohol nájsť nikoho, koho by mohol obviňovať za hrozné pomery, do ktorých sa Zaisťovacia divízia dostala. Keby niekoho našiel, veľmi by mu to pomohlo. Okrem nadporučíka Kleinerta. Poznal ho ako arogantného a neprístupného dôstojníka. Bol prísny na vojakov a nemal kamarátov. Mohol ho bez zaujatia odsúdiť? Nenávidel plukovníka Pilfouska, germanofila, ktorý schvaľoval všetky ukrutnosti. Nenávidel aj niektorých členov štábu, ktorí nabádali jednotky k tvrdšiemu postupu pri likvidovaní „banditov“. Nevedel im však pri-

počítať nejakú konkrétnu vinu. Odrazu si uvedomil, že nenávidí aj postihnutých, ktorí sa nechali terorizovať, ale nemohol ich obvinieť. Nenávidel ich preto, že sa bál, aby niekedy nebol ako oni. Všetky tie „nenávisť“ boli nenávisť osobné. Cítil morálny záväzok, uchrániť sa pred tým, aby zakladal obvinenie na osobnej nenávisti. Nevedel vlastne obviňovať ani armádu, necítil k nej nenávisť – ani teraz nie. Teda môže za to systém? Ale systém nič neznamená – je to len akési zoskupenie všetkých ľudí a určitý poriadok. Človek nemôže pripočítat vinu všetkým ľuďom, aby sa tá vina nerozplynula na bezvýznamný pojem, na úplné, neadresné nič. Napokon Slováci cítia, že tento systém v ich krajine, konečne samostatné Slovensko, je doposiaľ asi ten najlepší, alebo nie? Napriek nemeckému poručníkovi. Musel nájsť vinníka, aby nezačal nenávidieť všetkých.

Schirmman veru nevedel, čo by asi mohol Gaston vymyslieť.

Bol začiatok novembra 1942, dlhšie teplé dni zaskočili lesy a stromy sa neponáhľali zhoďť lístie. Nepostrehli prudký príchod zimy. Na lístkoch osiky sa objavili prvé biele čipky. V močaristých húštinách kde-tu presvitali hrubé kabátce chlapov, pohybovali sa nečujne a ticho. Zbierali drevo. Neďaleko, medzi stromami bolo vidieť akési strechy tesne nad zemou, z ukrytých dier stúpali riedky dym.

Zemľanky 1. partizánskeho oddielu Sidora Artemieviča Kovpaka.

Všade akosi zvláštne voňalo – lesní vojaci si práve varili obed. Kúsky mäsa, ale veľa zemiakov, slanina bola zriedkavosťou. Všade boli zbrane, na konároch viseli samopaly, pod stromami vyrovnané mínomety a guľomety, pušky zložené v pyramídach, dokonca niekoľko valníkov stálo medzi stromy. Veliteľ, nevysoký zarastený chlapík v čudnej papache a hrubom krátkom kabáte, sedel pri malom ohníku a zamyslene sa hrabal konárom v pahrebe. Vedľa fajčil Semion Rudnev, zástupca veliteľa, nepokojný a prchký mladík s krátkou, strapatou briadkou.

„Hovoríš Semion, že to boli Slováci?“

„Mali na prilbách slovenský dvojkríž, ale agresivita bola esesácka!“

„Kto umučil toho ich dôstojníka?“

„Niektó vraj z jednotky generála Saburova. Dedo Jefim to hovoril!“

„Nie je náhodou tu? Zdalo sa mi, že som ho videl s batohom!“

O chvíľu starček Jefim sedel s Kovpakom pri ohníku a referoval, čo náhodou zbadal pri svojich potulkách v lesoch.

„Vravíš, že k tebe chodia Slováci na mlieko? Ej Jefim, ešte ich aj dojčiť budeš? Nuž tak sa od nich čosi podozvedaj – napríklad kto z nich bol za tým masakrom! Potom si ho podáme my!“

Zaistovacej divízii skončili časy rekreácie. Útoky partizánskych skupín sa množili a Slováci mali čo robiť, aby ich odrážali. Statočne ale plnili svoje úlohy, bojovali, strieľali, zabíjali. Keby nie, tak by oni ich. Na Zaistovacu divíziu sa dalo spoľahnúť a nemecké veliteľstvo bolo zatiaľ spokojné.

Počas návštevy slovenských štátnikov v Berlíne roku 1941 sa Adolf Hitler vyjadril, že „v Slovákoch sa nesklamal, naopak, že o nich každý deň len chvály počúva.“ Aj tu sa prejavila slovenská spoľahlivosť – vzorne si plniť vojenské rozkazy a ukázať, že aj oni sú práve takí dobrí ako vojaci nemeckí, rumunskí, maďarskí...

Schirmman objavoval ďalšie skutočnosti. Nielen okolo seba, ale aj v sebe. Neznášal nepravosť a pomstu bral chladnokrvne a nezúčastnene, ako bojovú akciu. Ukrajinci, Bielorusi sa bránili – a prečo aj nie? Veď bojovali proti agresorovi. Ktosi so zbraňou vtrhol do ich krajiny a chce ich utlačiť. Nie, my sme nemali právo sem ísť! Alebo nám tiež ide o územia? Chceme si týchto skromných ľudí podrobiť? O zapáčenie sa veľkému nemeckému bratovi, aby nás potľapkal po pleci? Zneužíva nás naša vláda, aby ukázala svoju lojalitu?

Ale ako je možné, že nás Ukrajinci tak radostne vítali? Radšej pod Nemcami ako pod Rusmi?

Juraj ešte netušil, že Rusi brutálne zavraždili dvetisícpäťsto Ukrajincov a veľa obyvateľov v Lvove, Lucku a Dubne zmizlo bez stopy a antisemita Stalin sľúbil Ribbentropovi odstaviť Židov zo všetkých vládnych postov a deportovať ich na Sibír – to sa vzťahovalo väčšinou na Ukrajinu. Nevedel o Stalinovom potláčaní iných národov a v rámci ruského nacionalizmu dal popraviť a uväzniť milióny nevinných občanov. Na vlastnej koži zakúsi, že Rusi sa vedia brutálne „odmeniť“ za nedôsledné splnenie rozkazu a nikto nikdy nevie, na čom je a čo ho čaká!

Politické úvahy ale momentálne neboli Jurajovou silnou stránkou: len chcel chcel vedieť, kde je, či to je jeho miesto, ako sa má správať. Jedno mu bolo jasné – žijeme vo svete, ktorý sa sám vyhadzuje do vzduchu. Všade je vojna a päťsto miliónov ľudí sa snaží o sebazničenie, ako to len najrýchlejšie ide. V tomto svete môže urobiť človek len jednu vec: nájsť si niečo, čo je skutočne len jeho, jeho vlastným životom, názorom, čo ho nikdy nezradí a potom na tom usilovne pracovať – jedine to sa môže vyplatiť.

Nevedel presne, čo to v tomto prípade je. Jeho kroky neriadilo jeho presvedčenie – veď funguje ako stroj! Ako sedemtisíc jeho spolubojovníkov v Zaisťovacej divízii, vycvičených vojakov. Celá jeho príprava a výcvik sa dotýkali tu, na východnom fronte, jeho najosobnejšieho nervu. Aký účel napĺňa výcvik vojaka slovenskej armády?

Život ho poriadne vystrašil. Po smutnom výstupe roty nadporučíka Kleinerta ho vystrašil neuveriteľnou krutosťou, ktorá sa odrazu a nečakane v tomto romantickom kraji objavila. Vedel, že sa musí proti tomu postaviť.

Všetkému neľudskému je potrebné sa postaviť – nech už to stojí čokoľvek...

KORČIVKA november 1942

Prieskumníci

Široké ukrajinské planiny nečakane pokryl koncom novembra sneh, deň sa skrátil a noc nemala konca... Odrazu sa naváľalo nezvyčajne veľa snehu, i keď bol ešte len november. Mráz prišpendlil chuchvalce snehu na konáre a ploty, cesty, polia, dvory nebolo spod bielych perín vidieť. Dni sa zatiahli nostalgickým šerom a olovené snehové mraky plávali nízko nad zemou. Slováci boli prekvapení neobvyčajnou surovosťou zimy, ale domáci to brali ako každodennú všednosť. Odpratávali sneh s obdivuhodnou odovzdanosťou a robili každý deň, čo bolo treba okolo hospodárstva – len dobytok, ak nejaký mali, nevyháňali do polí...

„Nech sa páči, poďte ďalej...“ starček s dlhou bielou bradou vo vypratej rubaške sa ukláňal a ukazoval rukou do otvorených dvier. Ako deduško z rozprávky – myslel si Juraj.

Zložili si čiapky a sadli za stôl.

V chýži bolo čisto, voňalo tu drevom a dymom. Starček pred nich postavil plytké hrnčeky. Postupne načapoval z veľkého samovaru v kúte každému čaj a sám si prisadol.

Ich komunikácia mala ešte chyby, veď slovenčina a ukrajinčina sú predsa dosť rozdielne. Ale Juraj, nadaný na jazyky, veľmi rýchlo pochytil hlavné zvraty, dôležité slová a pomaly sa odvážil aj čosi povedať.

„Chceli sme od vás kúpiť len trochu mlieka...“ začal.

„Veď áno, áno...“ prerušil ho starký – „... ja by som zasa rád vedel od-
kiaľže ste to vy, chlapci?“

Dali sa do vysvetľovania a Juraj s radosťou konštatoval, že mu starký rozumie, aj keď už je so svojou ukrajinčinou v koncoch. Veľmi zjednodu-
šene mu porozprával, ako sa u nich žije, akým spôsobom sa Slovensko
dostalo do spolku s Hitlerom a prečo sú tu, na severnej Ukrajine, či chcú
alebo nechcú.

Starček len pokyvkával hlavou a občas sa niečo opýtal, keď nerozumel.

Pohroma prišla po chvíli, keď sa starký nečakane spýtal:

„A prečo ste teda upálili ľudí v Maloduši a spálili im domy?“

Už dlho čakal túto otázku a dlho sám pre seba hľadal odpoveď. Nedo-
kázal vymyslieť nič, čo by ich ospravedlnilo. Visela nad nimi kolektívna
vina a na domorodcoch bude, či ich hodia do spoločného vreca alebo sa
budú zapodievať s každým zvlášť.

„Viete, sváko (použil slovenský výraz, aj keď vedel, že starký mu nepo-
rozumie), každý sme trochu iní. Sú ľudia krutí a nemilosrdní, bezohľadní
surovci a sú iní, čo takéto ukrutnosti odmietajú a nevedia sa s tým vyrovn-
nať. Hľadajú iné cesty, ako z tejto kaše von. Nuž, my dvaja aj ako velitelia,
by sme také čosi nedokázali. Povedal by som, že sme tí druhí.“

Nevedel, či mu starký celkom rozumel, najskôr asi nie, ale spoliehal sa
na jeho skúsenosť a znalosť ľudí. Dúfal, že mu uverí.

Trápne ticho prerušilo vrznutie vonkajších dverí a do chyže vošla
s vedrom plným vody zababušená dievčina.

„To je moja vnučka, Aňuta,“ povedal jednoducho starček, akoby označil
stoličku.

Aké to čarovné stvorenie, myslel si Gaston, pravda aj Schirmman, keď
sa Aňuta vymotala z vlniaku. Obidvaja listovali v pamäti, prečo dievčinu
nevideli na ulici, veď už tu poznali skoro všetkých. No, zdalo sa, že predsa
len nie všetkých.

„Sú to veľmi srdeční ľudia,“ prehodil Gaston do rytmu výzgonia dôstoj-
níckych čižiem na zasneženej ceste k ubikáciám.

„Nezobral ani peniaze!“

„Nechal som ich na stole, keď sa nepozeral,“ objasnil Gaston.

„Zvláštne je, že partizánov, ktorý prichádzajú z Bieloruska, nemajú veľ-
mi radi,“ premýšľal nahlas Juraj.

„Možno to len tak vyzerá, majú k nim predsa bližšie ako k nám!“ Ces-
ta sa kľukatila pomedzi domčeky so slamenými strechami a bielymi

perinami na plotoch, všetky fajčili z dlhých komínov a dym sa tlačil k zemi, ako od veľkého mrazu.

„Neurobili, neurobili, ale keby sme boli v takej situácii ako Kleinert, čo ty vieš, čo by sme urobili? Predstav si, žeby zo všetkých domov začali na teba nečakane strieľať partizáni... no, čo by si urobil?“ Aj na Gastona zapôsobila nečakaná starčekova otázka.

„Z westernov, ktoré som videl, som odpozoroval jedno ponaučenie – keď niekto stojí proti tebe a ide strieľať, musíš strieľať aj ty, pokiaľ nechceš spáchať samovraždu. Preto pištoľníci odporúčali slabším strelcom, aby pištoľ radšej nenosili, lebo ten druhý je určite rýchlejší a je po tebe. Samozrejme, že sa mal Kleinert brániť, ale brániť proti partizánom so zbraňou a nie sa vyvíšiť na obyvateľoch, ktorí môžu byť aj potencionálnymi partizánmi. Až keď zoberú do ruky zbraň, stanú sa tvojimi protivníkmi! Poznáš predsa aj biblický citát: „Kto so zbraňou zaobchádza, ten s ňou aj zachádza!“

„Je to zložitý problém. Jedno je bojovať proti partizánom a iné je udržiavať dobrý vzťah s civilným obyvateľstvom.“ Gaston sa snažil obchádzať naviete kopce snehu, ale aj keď bolo ešte vidno, mráz prituhoval a sneh vrzgotal pod čižmami. „Isté je, že Kleinert sa zachoval ako esesák! Nemci sa nezaoberajú tým, či je niekto civil alebo človek so zbraňou. Pre nich sú všetci partizáni!“

„Lenže sme si ešte nevyjasnili náš postoj – my sa nemôžeme pohybovať medzi domorodcami a esesákmi!“

„To máš pravdu, je to ťažké – nemohol by som strieľať do civilov...“

„Tak nám zostáva už len prebehnúť!“ Gastonov výsledok bol nečakaný, aj keď obidvaja na to mysleli, ale okúňali sa vysloviť nahlas, čo ich už dávno trápilo. Treslo to ako výstrel, nečakane a zdalo sa, že nikto neopätuje paľbu, ktorú nevdojak vyvolali.

„Myslíš prebehnúť k boľševikom?“ prekvapene reagoval Juraj.

„Áno, k partizánom! A potom sa prihlásiť do československého práporu, ktorý organizuje v Rusku plukovník Svoboda!“

„Teda vidím, že to máš už nalinkované! Odkiaľ vieš o tom prápore?“

„Jano Ferbas mi to pošepkal raz po obede, neviem, odkiaľ to on vie. Už od začiatku roka robia nábor v Buzuluku.“

„Kde to asi je... približne?“ Schirmmana zaujala myšlienka, ktorú Gaston príťažlivo predniesol do mrazivého vzduchu. Žeby to bolo to „niečo“, čo Gaston sľúbil vymyslieť? Vyzeralo to zdanlivo jednoduché...

„Už som sa pozrel aj na veľkú mapu na štábe – je to pod Moskvou, juhovýchodne, medzi Kujbyševom a Orenburgom. Je to okresné mesto, má asi tridsaťtisíc obyvateľov.“

„Nuž, ale ako sa tam dostať?“ Juraj si to predsa celkom presne nevedel predstaviť, len jedno už vedel presne – Sovietsky zväz je obrovská krajina a zdanlivo malé vzdialenosti sú náročné na dopravu. Možno lietadlom!

„To by sme postupne premysleli...“ zareagoval Gaston a Juraj mu úchytkom nazrel do tváre. Gastonova tvár bola teraz ako tvár všetkých dobrých dôstojníkov – prísna, rozhodná. Pripustil, že sa aj trochu zmenila na apatickú masku železnej zákonitosti, ktorá, okrem každodenných pravidelných povinností, nikomu nič nehovorila a z ktorej sa vytlačila všetka ľudská zvedavosť. Až na ten nezaujatý pohľad. Takí ľudia možno veľa strácajú, pomyslel si, ale môžu svojou nezaujatosťou aj rovnako veľa získať. Možno veci, o ktorých sa iným ani nesníva.

Vycítil, že Gaston má už všetko premyslené a chce čakať len na najvhodnejšiu chvíľu.

Popri ceste sa vysunulo drôtené pletivo očipkované tuhým mrazom a ubikácie, vynárajúce sa zo zimnej bielej tmy ako príbytky škriatkov, hmlistej a neskutočnej skutočnosti, zababušené do bielych kožuchov s tmavými postavami strážnych, boli už na dosah. Dôstojníci zmlkli a vrzgot ich krokov sa niesol na rozsiahle biele planiny.

Na prešliapanej cestičke pri štábnej chalupe ich čakalo prekvapenie – pri kope snehu stál major Kubáň. Už zďaleka sa usmieval.

„Tak ako sa vám darí, mládenci? Počul som, že z vás urobili zákopníkov?“

„Ale nestážujeme sa, všetci sme na tom rovnako!“

„Ale vy nie ste ako ostatní! Ste predsa prieskumníci!“ Kubáň pokrútil hlavou a vošiel dnu.

„Vlastne má pravdu...“ pritakal Schirmman.

Na druhý deň si Schirmmana s Gastonom a Modrákom dal zavolať veliteľ divízie plukovník Pilfousek do Ovrúče. Sedel za stolom a zdal sa dobre naladený. V miestnosti rozvoniavala erárna káva a bolo tu príjemne teplo. Štábny pisár usilovne prikladal do piecky v rohu miestnosti a občas zavadil o veľkú mapu Sovietskeho zväzu. Ježila sa červenými a čiernymi zástavkami – Jurajovi sa zdalo, že červených pribudlo a čierne sa neustále premiestňovali ďalej na západ. Mapa zakrývala celú stenu a vytvárala akúsi

vojenskú atmosféru útokov a obrany, obchvatov a obklúčení, kotlov a bezbolestného zániku jednotiek. Z druhej steny do miestnosti nazeral z obrazu nezúčastnený prezident Jozef Tiso a sprava ho karhal Adolf Hitler, obrátený k nemu profilom. V rohu stáli dve zástavy: slovenská štátna a bojová štandarda Zaisťovacej divízie.

V celej miestnosti ale nedominoval veliteľ divízie, ale major Kubáň, sediaci vedľa plukovníka. Slávnostne sa usmieval, ležérne krútiac šálkou kávy.

„Prečo ste mi nehlásili, že máte špeciálny výcvik?“ vyštekol bez úvodu plukovník.

„Mysleli sme, že o našom zaradení sa rozhodlo už doma...“ zmohol sa Schirrmann na akúsi obranu.

„Zriadili sme prieskumnú jednotku, veliteľom bude major Kubáň. Nadporučík Schirrmann, nadporučík Kovalčík, nadporučík Dubový, plus štyria vojaci, ktorých si vyberiete. Odchod!“

Nuž a tak začala iná vojna.

Kubáňovci, ako ich začali nazývať, sa odsťahovali do osobitnej drevenice vedľa štábu a plnili aj zvláštne úlohy. Začali „vyhľadávať“ partizánske skupiny.

Juraj sa naučil orientovať v teréne, čítať stopy, vedel dokonca predpovedať počasie podľa určitých prírodných znakov. Naučil sa, ako v zime i v lete prežiť v divočine, ako uloviť v tichosti zajaca či inú zver. Denne cvičili s majorom a cítil, že jeho kondícia sa zvýšila. Opäť začal boxovať a prepracoval sa medzi najlepších v divízii.

Na prieskum chodili vždy najmenej dvaja a postupne vypracovali špeciálnu mapu lokalizovaných partizánskych stanovišť.

Dokázali sa priblížiť k partizánskym táborom tak blízko, že vedeli spočítať mužstvo. A ticho sa odplaziť. To bola celá ich práca. Pravda, ťažšie to bolo teraz v zime, ale major Kubáň svojich zverencov naučil tak majstrovsky zamiesť svoje stopy, žeby ich nikto neodhalil.

Zvláštne bolo, že bojové jednotky neboli podľa ich mapy nikdy úspešné. Keď dorazili na miesto údajného stanoviska, partizáni boli preč. Pri prepadoch sa jednotka pred partizánmi vždy bránila a stále prepadli partizáni ich.

V jedno mrazivé ráno, sotva sa rozvidnelo, zobudil Juraja hukot strojov. Ku kasárňam sa blížila nemecká jednotka, Waffen-SS, niekoľko obroncov a štyri nákladiaky plné vojakov. Vo veži veliteľského vozidla stál

so slúchadlami na ušiach SS-hauptsturmführer Friedrich Dückmman. Vedľa neho sa vo vetre trepotala zástavka s hákovým krížom, pripevnená na anténe.

„Odkiaľ ho poznáš?“ ospalo sa spýtal Gaston, lenivo sa prevaľujúc na slamníku.

„Pamätám si tváre – prišiel s nami predsa v auguste ako nemecký pride-lenec. Tu dostal jednotku a pozrime ho! Cítim problémy! Rýchlo sa obleč!“

Vzápätí mali dôstojníci okamžitý nástup na poradu k veliteľovi divízie.

„Vaša slabá aktivita v likvidovaní skupín banditov je škandál. Ako ste sa mohli tak spustiť, pán plukovník? Tieto aktivity preberáme, vaše jednotky budú len zašťovať a strážiť, jasné?“

Plukovník Pilfousek stál pred drobným Dückmmanom, dokonca oveľa nižším aj hodnosťou, ako previnilec a len krčil plecami. Nato Dückmman zbalil Kubáňovu mapu, ktorá bola prišpendlená na stene, a bez slova odišiel.

Majora Kubáňa sa Dückmmanova drzosť akosi vôbec nedotkla. Dokonca sa zdalo, že sa na agresívnom výstupe esesáka zabáva.

„Čo teraz, kam sa teraz obrátiť?“ fňukal Pilfousek. „Pokiaľ nezranili nadporučíka Kleinerta a nevyexpedovali sme ho domov, mali sme aké-také výsledky...“

„A krvavé ruky z nevinných obetí,“ doplnil ho v duchu Schirmman.

Nepohoda, zima, sneh a fujavice uzavreli vojská do ubikácií. Svetlá na oplotení a rohu budov sliepňali do mrazivej tmy. Hviezdy boli jasné ako brilianty a dali sa chytiť.

V arme bolo ako v márnici. V kúte bol obsadený kartársky stôl a hráči, sústredení ako o život, skupovali karty, žmolili ich, kyvkali na bankára a občas ktorýsi prehodil „cez“ a občas „dosť“, bankár dokupoval, nečakane povedal „fojer“ a vyplácalo sa. Vtedy sa rozhovorili, všetci naraz, niektorí bedákali, že prehrali, iní sa tešili z výhry a komentovali ťahy, ale všetci na chvíľu zabudli, kde sú a v tom hustom vzduchu z cigariet našli predsa kúsok domova.

„Oko – teda ja sa im čudujem...“ Gaston vyplul svoj verdikt do oparu a zamieril s Jurajom k pultu. Objednali si pivo u Nikolaja a zasadli vedľa za stôl. Nikolaj Kravčenko, statný chlapík s dobrosrdečným úsmevom a očami neustále preskakujúcimi okolo seba, prevádzkoval armu. Bola jeho kšeftom, lebo socialistické vlastníctvo už neexistovalo, a tak sa mnohí domorodci dali do podnikania. No a arma v objekte slovenskej armády

bola jeho firmou. Rozprával už celkom slušne po slovensky a tvrdil, že keby namiesto Slovákov prišli Nemci, hneď by to tu zavrel.

Od stola z druhého kúta sa ozvali zvonivé akordy gitary. Vinco Kolo-bežkár preberal na strunách a nenápadne rozbalil La Palomu. Hneď sa k nemu pridali obidvaja spolusediaci. Gaston skonštatoval, že sa už dosť zlepšili, neboli celkom presní, ale trojhlas znel jasno, ostro a naplňal armu atmosférou improvizovaného koncertu, ako ho Juraj zažil v hostinci u Matúša v Bratislave, na Jaskovom rade. V tom ľahko sa vinúcom súzvuuku rozoznal Vincov nosový hlas, pripomínajúci španielskeho sedliaka a nie horalu spod Tatier. Odlišoval sa od ostatných a pôsobil veľmi prirodzene, akoby len rozprával o láske, ktorú zanechal niekde v prístave. Prostoduchosť v jeho hlase Juraja čímisi dojímala, doliehala na neho bezvýchodiskovosť situácie. Jednoduchá melódia akoby prestupovala k nemu cez poblikávajúce, pomaly horiace cigarety ticho sediacich vojakov a on s nimi cítil, zdieľal s nimi to ticho, ďaleko, v neznámom kraji, aj keď ich cesty prebiehali svojou vlastnou skrytou dráhou k rovnakému, nevyhnutnému koncu. A mimovoľne každý túžil natiahnuť ruku a zúčastniť sa na všetkom s ostatnými, nechcel zostať na ceste sám. Žiaden z nich nebol schopný dať o sebe vedieť, že je tu a každý musel čeliť tej spoločnej nepriazni, v tejto nepriateľskej krajine a bezvýchodiskovej situácii.

„Môžem si k vám prisadnúť, chlapci?“ vyrušil Juraja čísi hlas a Gaston zdvihol nezúčastnený pohľad k poručíkovi Janovi Ferbasovi.

„Premýšľali ste o tom, čo som ti spomínal, Gaston?“

Gaston pokyvkal hlavou, ale zdalo sa, že vôbec nevie, čo sa Jano pýta.

„Ako si to predstavuješ ty?“ obrátil sa na neho Schirmman. Ferbas sa poobzeral, či náhodou niekto nepočúva, ale speváci s gitarou robili dostať točný hluk na to, aby nepočul nikto nikoho.

„Myslím, žeby sme mali šlohnúť nejaké auto!“

„A za prvou zákrutou ťa zastavia Rusi, a keď sa nebudú chcieť s tebou zviešť, tak ťa eventuálne odbachnú!“

A Juraja napadlo, že na všetko sú ľudia, robotníci, šoféri, vojaci aj staviteľia pyramíd a kamenári na stavbách chrámov, ktorí z neschopnosti hovoriť, budujú, aby tí, čo rozprávajú vedia, hovorili, ako sa má riadiť svet a o tom, ako sa má čo budovať. Keď svojím hovorením všetko pokazia, tak tí robotníci zasa všetko postavia, lebo hľadajú nejaký spôsob, ako dať o sebe vedieť a povedať, že aj oni ten svet stavali...

„Samozrejme, dávali by sme si pozor!“

Gaston sa konečne prebudil a zaostřil zrak na Ferbasa „Na čo pozor? Na partizánov? Museli by sme predsa prejsť frontovú líniu!“

„Jano, uvedom si, že to je obrovská vzdialenosť! Najrýchlejšia cesta a relatívne najbezpečnejšia je lietadlo!“ Schirmman si uvedomil, že fantazíruje aj on – veď široko-ďaleko o žiadnom letisku nevedeli. Túžby sú však silné a niekedy, keď si ten hovoriaci človek uvedomí, že tiež musí priložiť ruku k dielu, o to viac sa snaží, viac a viac rozpráva, až to niekto za neho urobí. Alebo prestane rozprávať a začne konať, stane sa sám budovateľom. Lenže v tomto prípade by to trvalo neúmerne dlho.

Ferbas vystrúhal ksicht, akoby dostal ranu do žalúdka.

„Nehovor mi, že nie je žiadna možnosť!“

Gaston len pokrčil plecami. „Niečo vymyslíme!“

Jano blúdil pohľadom zo Schirmmana na Gastona a opačne. Silno pocítil, že tí dvaja sú si neobyčajne podobní, majú akési spoločné podvedomie, niečo hlboké a neotrasiteľné a on sa votrel medzi nich ako cudzí element, nestráviteľná kosť, ktorú tí dvaja neprijímajú a najskôr ju vyplujú.

„Nič si z toho nerob, Jano...“ upokojil ho Gaston, akoby mu čítal myšlienky, „... niečo vymyslíme!“

Za tou vetou zostalo vzduchoprázdno. Zdvihli sa do trojhlasu v *Temnej huči Niagara* Vinca Kolobežkára a Gaston zaregistroval, že kartári hrajú pre zmenu ferblá a cez hustú záclonu cigaretového dymu sa prebili ku dverám.

Dückmmanova jednotka predsa len vykazovala akési úspechy. Horeli ďalšie dediny a umučené boli ďalšie obete. Nezдалo sa však, žeby pochytili nejakých partizánov, alebo sa dostali aspoň na stopu nejakej skupiny „banditov“. Kubánova mapa nefungovala.

Jurajovi bolo jasné, že neúspechy Dückmmanovej SS-gruppen sa dostanú vyššie, lebo aktivita partizánov v okolí Ovruče, Mozyru a Kalinkoviči sa neustále stupňovala. Problematickým sa stalo aj strázenie železničnej trate z Brestu do Brianska. Partizáni sa väčšinou dozvedeli o prejazde vlakov, ktoré smerovali k Stalingradu a krmili Paulusove divízie. Odrazu sa objavili vybraté celé časti koľajníc a nikto nevedel, ako sa to mohlo stať. Slováci sa dodatočne dozvedeli, že vlak, ktorým prišli a ktorý odvážal domov ranených vojakov a dôstojníkov na výmenu, sa vykoľajil a lokomotíva explodovala.